

Rom

Rom niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ asan̄ kayyiŋ

¹ Nebe Pol, Yesu Kristuyen meteŋ al. Al Kuruŋ beleŋ meremiŋ igin̄ Yesu niŋ yitiŋ goyen tagal tagal niŋ teŋ ne gayen basiŋa nirde Yesuyen mere basaŋ al aposel niryiŋ. ² Be, mere igin̄ Yesu niŋ yitiŋ gobe Yesu megen gar ma wakeya bikkeŋ wor po Al Kuruŋ beleŋ Urmiŋ goke binja teŋ mere basaŋ marmin̄ porofet yinke Al Kurunyen asan̄ wukkeŋ wor po bana gon̄ kayamin̄ go goyen. ³ Al Kuruŋ Urmiŋ al hiriŋ gobe Israel marte doyaŋ al kuruŋ Dewityen miŋde mat forok yiriŋ. ⁴ Goyenbe Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirityen tareŋde al goyen kamtiŋde mat isaŋ hekeb yenbe Al Kuruŋ Urmiŋ goyen kawan wor po hiriŋ. Yenbe Yesu Kristu nende Doyaŋ Al Kuruŋ. ⁵ Urmiŋ meteŋ tiyyiŋ goke teŋbe neya meteŋ kadne yagoya gayen Al Kuruŋ beleŋ bunijen̄ dirde igin̄ igin̄ dirde aposelmiŋ diryiŋ. Go diryiŋ gobe Urmiŋ goke teŋ Yuda mar moŋ al miŋ hoyan̄ kuruŋ goyen hitte tagalde tukun̄ hitekeb yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ irde meremiŋ gama irde hinayiŋ yenbe gogo aposelmiŋ diryiŋ. ⁶ Deŋ wor al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ bana mat hoy dirtiŋ geb, Yesu Kristuyen yufukde haŋ mar hitiŋ haŋ.

⁷ Niŋgeb asan̄ gabe deŋ Rom niŋ alya bereya tumiŋaŋ Al Kuruŋ beleŋ bubulkunŋe wor po yeŋ

nurd duneŋbe, “Nere kudineŋ henayinj,” yeŋ hoy diryinj goke asaŋ gago kaŋ hime.

Adoniniŋ Al Kurunya Doyaŋ Al Kurun Yesu Kristuya beleŋ buniŋeŋ dirde iginj iginj dirdeb bitinj yisikamke iginj po hiwoŋ yeŋ nurde hime.

Polbe Rom niŋ mar yenmewoŋ wor po yeŋ nuryiŋ

⁸ Be, asaŋ kaŋ hime gayen bana mere meheŋde wor po momoŋ direŋ tihim gobe gahade: deŋ beleŋ Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ saŋiŋ irtiŋ haŋ gote mere momontiŋbe megen kuruŋ gayen ep heŋ tukun hi. Ningeb nebe matatiŋ goke Al Kurun iginj wor po nudr uneŋ himyen. Go teŋ himyen gobe Yesu Kristu beleŋ faraŋ nurkeb gogo teŋ himyen. ⁹⁻¹⁰ Fudinde, Al Kurun gusuŋaŋ irde heŋya hugiŋeŋ deŋ ge bene sir ma yeŋ hiyen gobe Al Kurun wor fudinde yeŋ nurde hi. Al Kurun niŋ meteŋ teŋ hime gabe bener mat fudinde wor po mere iginj Urmiŋ goke yitiŋ goyen tagalde tukun himyen. Irde deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ kurut yeŋ himyen gega, go ma kuŋ dinmiriŋ geb, gayenterbe Al Kurunyen dufayde kenem deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ beleŋ kerd nunwoŋ yeŋ nurde gusuŋaŋ irde hime.

¹¹ Fudinde, nebe deŋ goyen Holi Spirityen tareŋde mata forok yird yird gote tareŋ nuntiŋ goyen kura dunmeke saŋiŋ hewoŋ yeŋ nurdeb deŋ hitte kuŋ dentek wor po nurde hime.

¹² Gogab deŋya neya tumŋaŋ heŋbe ne beleŋ Yesu niŋ dufayne tareŋ irde himyen goyen deŋ beleŋ neneŋbe tareŋ henayinj, irde ne wor deŋ dufaytiŋ Yesu niŋ saŋiŋ irtiŋ goyen denenbe tareŋ heweŋ.

13 Goyenbe, kadne yago, nebe deñ hitte kuñ dene yeñ wawuñ budamde kurut yeñ himyen gega, beleñ minjmoñ wor po nirde hike wañ wañ gago hihi goyen nurwoñ yeñ nurde hime. Nebe al miñ hoyan Yuda mar moñ naña hoyanje hañ mar hitte kuñ meteñ teñ gote igineñ yawarde hinhem gwahade goyen po, deñ hitte wor kuñ meteñ teñ gote igineñ yawarmewoñ yeñbe gogo deñ hitte kuñ kuñ niñ kurut yeñ himyen.

14 Be, nebe Grik maryā* al miñ hoyan Grik mar moñya hitte kuñ meteñ teñ teñ gobe bada hetek epte moñ, meteñ go titek po hime. Irde al dufaymiñ wukkek ma dufaymiñ wukkek moñ goke meteñ teñ hayin ninyiñ geb, goyen goke manaj meteñ teñ hitek po himyen. **15** Gwahade ningeb den Rom niñ mar hitte wor kuñ Yesu niñ yitiñ mere igin goyen tagaltek wor po nirde hi.

16 Fudinde, Yesu niñ yitiñ mere gobe Al Kurunyen tareñ geb, al kura mere go fudinde yeñ nurde gama irde hañ mar goyen igin Al Kuruny hitte yumulgañ titek hi. Yumulgañ tiyyen mar goyen meherjdebe Yuda mar wa yawaryen, irde gab Yuda mar moñ al miñ hoyanje kame yawaryen. Niñgeb goke teñbe Yesu niñ yitiñ mere igin tagal tagal niñ memya ma heñ hime.

17 Al Kuruny beleñ Yesu niñ yitiñ mere goyen hende huwardeb yingen diliñde al huwak heñ heñ beljen goyen kawan forok irde hi geb, mere igin gobe Al Kurunyen sañiñ dineñ hime gago. Al

---

* **1:14:** Grik marbe megen niñ alyen saba karkuwaj yawartij mar yeñ nurde yuneñ hanjen. Munañ al miñ hoyanje gwahade yawartij mar moñ yeñ nud yuneñ hanjen.

Kuruŋbe al kura Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinayıŋ mar go po gab al huwak yen yinyen. Al huwak heŋ heŋ beleŋ hoyarjbe hubu wor po. Niŋgeb goke Al Kuruŋyen asanđe gahade katiŋ hi: “Al kura Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ tareŋ irke Al Kuruŋ beleŋ al huwak yen kinyen al gobe Al Kuruŋya huginęŋ hiriryen,” yitiŋ hi.

Habakuk 2:4

Al Kuruŋbe alyen mata buluŋ goke bij ar yen hiyen

¹⁸ Goyenpoga megen niŋ alya bereyabe Al Kuruŋ palap irtek mata ma teŋ mata buluŋ po teŋ haŋ. Go mar gobe mata buluŋ teŋbe Al Kuruŋyen mere fudinde goyen pel irde haŋyen. Goke teŋbe Al Kuruŋ saňiŋmiŋ kuruŋ wor po gore beararmiŋ yikala yirde hiyen. ¹⁹ Al Kuruŋbe al gwahade yen al beleŋ keneŋ bebak tinayıŋ yenbe kawan po yikala yirtiŋ geb, al beleŋ Al Kuruŋbe gwahade yen keŋkelə nurd untek po hanjen. ²⁰ Al Kuruŋyen mataya tareŋmiŋ hubu ma hetek goya gobe al diliŋde epte ma yeneŋ bebak titek. Goyenpoga det Al Kuruŋ beleŋ yirtiŋ goyen yeneŋbe matamiŋya tareŋmiŋya gobe gwahade yen bebak titek. Niŋgeb al kura beleŋ epte ma, “Nebe Al Kuruŋ ma nurde uneŋ hime,” yiyyen.

²¹ Al beleŋ Al Kuruŋbe al gwahade yen nurde hinhan gega, yenbe Al Kuruŋ yen deňem turŋuŋ yan ma irde, igin nurd uneŋ uneŋ mata ma teŋ hinhan. Dufaymiŋ gote igineŋbe hubu wor po. Dufaymiŋbe kukuwamŋen wor po geb, kidoma bana haŋ yara Al Kuruŋyen mere fudinde goyen epte ma bebak titek hinhan. ²² Mel gobe dufay

wukkekniniŋ yan yeŋ hinhan gega, kukuwa po heŋ hinhan. ²³ Irdeb Al Kuruŋ gwahader hitiŋ goyen deŋem turuŋ yan irtiŋeŋbe harhok unen al yiŋgeŋ haniŋde det toneŋ yirtiŋ kame hubu hetek goyen Al Kuruŋniniŋ yeŋ turuŋ yirde hinhan. Det toneŋ yirde hinhan gobe al, nu, dapŋa, irde det megen gargar kuŋ hitiŋ gote toneŋ yirde dolon yirde hinhan.

²⁴ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ matamiŋ goke yeneŋ unaŋ tikeb dufaymiŋ buluŋ go po gama irde mata buluŋ kuruŋ po teŋ hinhan. Gwaha yirkeb megen niŋ mata buluŋ titek dufaymiŋ go po gama irde leplep mata teŋ yiŋgeŋ goyen buluŋ wor po yirde hinhan. ²⁵ Mel gobe Al Kuruŋyen mere fudinde goyen gama irtiŋeŋbe usi mere gama irde hinhan. Irde Al Kuruŋ, det kuruŋ gayen yiryiŋ al goyen dolon irde yeŋ ge meten titŋeŋbe yeŋ beleŋ yiryiŋ det goyen yade dolon yirde goke meten teŋ hinhan. Goyenbe hugiŋeŋ turuŋ irtek albe Al Kuruŋ, yeŋ uŋkureŋ po. Fudinde wor po.

²⁶ Be, mel gobe mata gwahade teŋ hinhan geb, gogo Al Kuruŋ beleŋ yubul tikeb mata memyak teŋ teŋ dufay beleŋ po haga yuryiŋ. Gwaha yirkeb berebe uŋ yagoya uliŋ gabu ird ird belŋen wor po goyen tubul teŋbe bere yiŋgeŋ uliŋ sikken gabu yirde hinhan. ²⁷ Gwahade goyen po, al diriŋ wor berem yagoya uliŋ gabu ird ird belŋen fudinde goyen tubul teŋbe al yiŋgeŋ uliŋ sikken gabu ird ird niŋ po pultik yeŋ hinhan. Al yiŋgeŋ uliŋ mata buluŋ mormok memyak wor po goyen teŋ henbe gote muruŋgem buluŋ wor po gobe bikken taminjen hinhan.

²⁸ Goyenbe go po moŋ. Albe Al Kuruŋ nurd uneŋ uneŋ niŋ igin ma nurde hinhan geb, yeŋ beleŋ yubul tike yiŋgeŋde dufay buluŋ go po gama irde mata buluŋ Al Kuruŋ beleŋ bisam irtiŋ goyen teŋ hinhan. ²⁹ Be, gwaha teŋ hike biŋdebe mata huwak monya mata buluŋya det uguŋ po yad yad niŋ po dufay heŋ heŋ matayabe dufay buluŋya kurayen kurayen gore po makin hitiŋ hinhan. Irde kedom igin mat hike yeneŋbe daniŋ neŋ gwahade moŋ yeŋ nurd nurd mata, al gasa yirke kamde kamde mata, fulenja mata, al usi yird yird mata, al buluŋ yird yird mataya al yiya yird yird matayabe kuruŋ wor po. ³⁰ Go mar gobe mere buluŋ mat teŋ teŋ mata, Al Kuruŋ niŋ igin ma nurd uneŋ uneŋ mata, parpar mata, neŋ nurhet nurhet matayabe, yiŋgeŋ ge turuŋ turuŋ teŋ teŋ mataya teŋ hinhan. Irde mata buluŋ tiŋeŋ yiŋgeŋ forok yirde hinhan. Irdeb milinjya naniŋyat mere ma nurde hinhan. ³¹ Go mar gobe dufay igin miŋmoŋ, irde mere kura teŋ go ma gama ird ird mata, al hoyan niŋ amanen ma nurd nurd matayabe, al hoyan bunijen nurd yunen yunen matabe hubu wor po. ³² Mata go teŋ hanj marbe Al Kuruŋ beleŋ gasa yirke kamnayen yeŋ Al Kurunyen saba sanjŋ huwak wor po goyenter yitiŋ gobe nurde hanjen gega, mata buluŋ go teŋ teŋ niŋ bada ma heŋ hanjen. Goyenbe go po moŋ. Mel gobe al kura dilinde mata goyen teŋ hike yeneŋbe, “Mata igin tahanj,” yineŋ turuŋ yirde hanjen.

*Mata buluŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ merem yaŋ
yiryeŋ*

¹ Niŋgeb deŋ megen niŋ marbe mata buluŋniŋ ga moŋ yeŋ kadtiŋde mata kura yenen goke tagal yunen haŋ gobe igit ma teŋ haŋ. Kadtiŋde mata goke yeŋ haŋ gobe dindiken wor mata buluŋ gwahade po teŋ haŋ geb, meretiŋ goreb dindiken goyen po merem yaŋ dirde hi. ² Al Kuruŋ beleŋ mata gwahade teŋ haŋ mar goyen merem yaŋ yiryeŋ gobe mali mali ma yiryeŋ, mata buluŋniŋ goyen keŋkela bebak yirdeb merem yaŋ yiryeŋ yeŋ nurde hite. ³ Niŋgeb deŋ megen niŋ mar beleŋ al kura mata buluŋ tikeb goke tagalde hanjen gega, deŋ wor mata buluŋ goyen teŋ hanjen kenem Al Kuruŋ beleŋ matatin goke merem yaŋ ma diryen yeŋ nurde haŋ? ⁴ Irde Al Kuruŋ beleŋ igit igit dirke mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ hamin goyen bebak ma teŋ haŋ? Ningeb yeŋ beleŋ igit igit dirde mata buluŋtiŋ goke aranen ma merem yaŋ dirdeb bitiŋ mulgaŋ hewoŋ yeŋ doyaŋ heŋ heŋ ge piŋen ma heŋ hiyen goyen det dirŋen yeŋ nurde haŋ?

⁵ Goyenpoga denbe tonanṭin tareŋ wor po, irde mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ hetek dufay ma heŋ haŋ geb, mata buluŋ teŋ tebaŋ teŋ hiket mata buluŋtiŋ kuruŋ wor po heŋ hi. Gwaha teŋ hiket kuŋ kuŋ nalu funaŋ forok yekeb Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋtiŋ kuruŋ goke bearar teŋ goke merem yaŋ wor po diryen. Yeŋ beleŋ merem yaŋ diryen gobe huwak mat diryen geb, al kura beleŋ goke daniŋ gwaha taha intek

moŋ. ⁶ Al Kuruŋbe megen niŋ alya bereya kuruŋ gayen matamiŋ dahade teŋ hitiŋ gobe muruŋgem wor gwahade po yunyeŋ. ⁷ Al kura hugiŋeŋ mata igiŋ po teŋ heŋya Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yan irde palap irde yeŋya hugiŋeŋ hiwoŋ yeŋbe gwahade heŋ heŋ beleŋ niŋ naŋkeneŋ haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ yiŋgeŋya hugiŋeŋ heŋ heŋ mata goyen yunyeŋ. ⁸ Gega al kura yiŋgeŋ ge po nurde haŋ marya Al Kuruŋyen mere fudinde pel irde mata buluŋ po gama irde haŋ maryabe Al Kuruŋyen bearar bana po heŋ gote muruŋgem buluŋ wor po tenayiŋ. ⁹ Niŋgeb al kura Al Kuruŋ diliŋde mata buluŋ teŋ haŋ marbe tumŋaŋ kan-duk kuruŋ bana heŋ biŋ misiŋ wor po nurde hinayiŋ. Mata gwahade gobe Yuda mar hitte forok yiyyeŋ, irde Grik mar hitte wor forok yiyyeŋ. ¹⁰ Munaŋ al kura Al Kuruŋ diliŋde mata igiŋ teŋ haŋ marbe tumŋaŋ Al Kuruŋ beleŋ deŋem turŋuŋ yan yirde, turuŋ yirde, biŋ yisikamke igiŋ po hinayiŋ. Mata gwahade gobe Yuda mar hitte forok yiyyeŋ, irde Grik mar hitte wor forok yiyyeŋ. ¹¹ Al Kuruŋbe al miŋ kura po igiŋ yirde al miŋ hoyanŋbe buluŋ yirde ma teŋ hiyen geb, gogo al tumŋaŋ hitte gwahade po forok iryen.

¹² Be, Yuda mar moŋ al miŋ hoyanŋ Moseyen saba ma nurdeya ga mata buluŋ teŋ haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ gwamuŋ yuryeŋ gega, Moseyen saba go hende ma huwarde gwamuŋ yuryeŋ. Munaŋ Yuda mar, Moseyen saba nurdeya ga mata buluŋ teŋ haŋ marbe Moseyen saba go hende huwarde merem yan yiryeŋ. ¹³ Gobe Moseyen saba dulinŋ nurde haŋ marbe Al Kuruŋ diliŋde huwak moŋ,

munaŋ saba goyen nurde gama irde haŋ marbe al huwak yeŋ yinyen geb, gago dineŋ hime. ¹⁴ Be, al miŋ hoyan Yuda mar moŋ Moseyen saba go ma nurde haŋ mar kurabe ma nurde heŋya saba goyen gama irde hanjen. Al gwahade gobe yiŋgeŋ Moseyen saba goyen nurtiŋ yara geb, Moseyen sabare mata gwaha gwaha teŋ hinayiŋ yitiŋ goyen binde po pul yeke gama irde hanjen. ¹⁵ Go teŋ haŋ gobe mel gore ma nurde hikeya biŋ bana Moseyen saba goyen kirtiŋ yara haŋ goyen dikala dirde haŋ. Irde mata buluŋ niŋbe binde mat buluŋ yeŋ nurde haŋ, munaŋ mata igiŋ niŋbe igiŋ yeŋ nurde haŋ. ¹⁶ Be, Al Kuruŋ beleŋ al merem yaŋ yird yird gobe nalu funaŋde forok yiyyen. Go naturebe Al Kuruŋ beleŋ Yesu Kristu inke alyen dufay buluŋ banare hitiŋ goyen kawan yirde goke merem yaŋ yiryeŋ. Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ ne beleŋ tagalde himyen gore mere gayen kawan po dikala dirde hi.

Yuda marya Moseyen sabaya

¹⁷ Be, deŋ haŋ bana goyen al kura beleŋ, “Neŋbe Yuda mar. Irde Al Kuruŋ beleŋ saba Mose unyiŋ goyen keŋkelə gama irde hityen geb, neŋ po gab Al Kuruŋya awalikde hite,” yeŋ yingen ge turuŋ turuŋ teŋ hanjen. ¹⁸ Go mar goreb, “Neŋbe Al Kuruŋyen dufay keneŋ bebak teŋ hityen. Irde Moseyen saba gama irde igiŋ mat po mata teŋ hityen geb, damiŋbe igiŋ munaŋ damiŋbe buluŋ goyen keŋkelə bebak teŋ hityen,” yeŋ hanjen. ¹⁹ Irdeb, “Neŋbe al kura dilin titmiŋ yara Al Kuruŋ nurde uneŋ uneŋ beleŋ ma keneŋ haŋ mar goyen beleŋ yikala yirde hityen. Irde mata buluŋ

gote kidoma bana hanj mar gote hulsi yara hejbe Al Kurunyen mere kejkelə bebak yirde hityen,” yen hanjen. ²⁰ Irde Moseyen saba bana mere fudinde gobe nurd pasi hitiŋ yen nurdeb, “Al dufaymiŋ kukuwamien marte mata sope irde, al kura dirin kalak yara Al Kurunyen mata kejkelə ma bebak teŋ hanj mar goyen saba fudinde yirde hityen,” yen hanjen.

²¹ Goyenpoga deŋ gwahade nurde al hoyanj saba yirde hanj marbe dahade niŋgeb dindikeŋbe sabatiŋ goyen gama ma yirde hanj? Al hoyanjbe kawe ma teŋ hinayıŋ yineŋ hanj gega, dindikeŋbe danıŋ kawe teŋ hanj? ²² Deŋ beleŋ al hoyanjbe, “Al berem yaŋbe bere hoyanya duwan teŋ teŋ mata ma teŋ hinayıŋ,” yineŋ hanj gega, deŋbe go mata goyen teŋ hanj. Irde det toneŋ yirtiŋ goyen dolon yird yird matamiŋ goke buluŋ wor po nurd yunen hanj gega, danıŋ geb det toneŋ dolon yird yird gasunđe kuŋ detmiŋ kawe teŋ hanj? ²³ Deŋbe Moseyen saba nurde hanj go muŋ goke turuŋ turuŋ teŋ hanj gega, sabamiŋ goyen pel irde mata buluŋ teŋ hanj goreb Al Kurunyen deŋem buluŋ irde hanj. ²⁴ Deŋ Yuda marte mata gokeb Al Kurunyen asanje gahade katinj hi: “Deŋ gore mata buluŋ tikeb al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ beleŋ denenjbe Al Kuruŋ nanyaŋ irde hanj,” yitiŋ.

²⁵ Be, deŋ beleŋ Moseyen saba kejkelə gama irde hanj kenem guba yen yen mata gobe miŋ miŋyaŋ hiyyen. Goyenpoga sabamiŋ go walde hanj kenem guba yitiŋ hanj gobe miŋ miŋmoŋ henj al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ yara henayinj.

²⁶ Gega al miŋ hoyan Yuda mar moŋ gore Moseyen saba keŋkela gama irde hinayin kenem mel gobe guba ma yitiŋ gega, Al Kurun diliŋdebe guba yitiŋ yara henayin. ²⁷ Niŋgeb al miŋ hoyan Yuda mar moŋ guba ma yitiŋ goreb Moseyen saba keŋkela gama irde hinayin gobe go mar goreb deŋ Yuda mar Moseyen saba keŋkela nurtiŋ irde guba yitiŋ gega saba pel irde haŋ mar goyen kame Al Kurun diliŋde huwarde merem yan dirnayin.

²⁸ Fudinde, al kura Yuda marte mata gama irdeb ulinđe po Yuda mar al hiyyen, goyenpoga Al Kurun diliŋdebe Yuda mar al fudinde ma hiyyen. Ulinđe po guba yiyyenbe epte ma Yuda mar al fudinde hiyyen. ²⁹ Niŋgeb al kura biŋde mat wor po Al Kurun nurd unen han mar go po gab Yuda mar fudinde wor po. Irde Al Kurun diliŋde guba yeŋ yeŋ mata fudindebe dulŋ Moseyen saba hende hendem po gama irde sisihik walde hinayin gogo moŋ. Guba yeŋ yeŋ mata fudindebe Holi Spirit beleŋ al biŋde dufayya mataya gergeŋ yiryeŋ gogo. Al gwahade gobe al megen niŋ beleŋ ma turuŋ yirnayin. Al Kurun beleŋ po gab turuŋ yirde hiyeŋ.

3

Al Kurunyen mata huwak

¹ Be, Yuda marbe gwahade geb Yuda mar al heŋ heŋ gote igineŋbe dahade? Irde guba yeŋ Yuda mar henayin gote igineŋ iginbe dahade go goyen tenayin? ² Fudinde, Yuda mar hittebe det igin budam haŋ. Goyenbe det igin budam haŋ bana

goyen det kuruŋ wor pobe Al Kuruŋ beleŋ Yuda
mar goyen basiŋa yirdeb meremiŋ yunyiŋ gogo.

³ Goyenpoga Yuda mar kurabe Al Kuruŋ beleŋ
meremiŋ yunyiŋ goyen biŋde mat fudinde yeŋ
ma nurdeb gama ma iramiŋ. Gwahade ningeb
mel gote matamiŋ goke Al Kuruŋ beleŋ igiŋ
ma nurdeb bikkenŋ mel gote biŋa tiyyiŋ goyen
walyen? ⁴ Epte moŋ wor po. Megen niŋ marbe
gwaha gwaha titek yeŋ biŋa teŋ haŋyen goyen ma
gama irde usi po teŋ haŋyen gega, Al Kuruŋbe
mere teŋbe goyen po gama irde hiyen. Ningeb
goke teŋbe Al Kuruŋyen asanđe gahade katinj hi:
“Doyaŋ Al Kuruŋ, ge beleŋ merere huwarde mere
tikeb mata huwakge kawan hiyyen,
irde al kura beleŋ usi tiya gintek ma hayin,”
yitiŋ. Tikiŋ 51:4

⁵ Goyenbe megen niŋ marte matare gaha
yewen geb, mere gabe igiŋ ma buluŋ goyen dufay
henanŋ ko. Mere gobe gahade: Al Kuruŋbe al
huwak wor po goyen nende mata buluŋ beleŋ
kawan wor po irde hi kenem goke daha yetek?
“Daniŋ mata buluŋniniŋ goke Al Kuruŋ beleŋ
bearar teŋbe gote muruŋgem buluŋ duneŋ hi?
Gobe igiŋ ma tiya!” yetek? ⁶ Moŋ, epte ma gwaha
yetek! Munaŋ mere goyen fudinde manhan
megen niŋ marte mata buluŋ gote muruŋgembe
epte ma yunwoŋ. ⁷ Gega al kura beleŋ dufaymiŋ
soŋ hekeb, “Ne beleŋ usi mata timekeb gore Al
Kuruŋbe mata fudinde po teŋ hi goyen kawan
iryen. Irkeb deŋem turŋuŋ yaŋ hiyyen. Goyenbe
dahade geb Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋ al nineŋ
merem yaŋ niryeŋ? Epte moŋ!” yiyyen. ⁸ Mere

gobe kukuwamŋej wor po. Mere gobe, “Kame mata iginj forok yen yen ge teŋ mata buluŋ teŋ hitek,” yen hanjen go goya tuŋjande. Goyenbe al kura beleŋ neŋ gayen mere buluŋ mat dird dird niŋ teŋbe neŋ ge yeŋ, “Mel gore al saba gwahade yirde hanj,” dineŋ hanj. Niŋgeb go mar gobe Al Kuruŋ beleŋ mere teŋ hanj gote muruŋgem buluŋ wor po yuntek mata goyen gogo teŋ hanj.

Megen niŋ marbe tumŋaŋ mata buluŋ miŋyaŋ

⁹ Be, gwahade niŋgeb neŋ Yuda marbe al miŋ hoyan Yuda mar moŋ gote folek? Moŋ. Ne beleŋ meheŋde Yuda mar ma al miŋ hoyan wet kura goyen tumŋaŋ mata buluŋ bana hanj dinhem gogo. ¹⁰ Be, mere gokeb Al Kuruŋyen asaŋde gahade katiŋ hi:

“Al Kuruŋ diliŋde al huwakbe hubu wor po.

Al kura huwak ma po hi.

¹¹ Al kura Al Kuruŋyen mere bebak ma po teŋ hi.

Hubu wor po.

Al uŋkureŋ muŋ kura Al Kuruŋ niŋ ma naŋkenenŋ hi.

¹² Al tumŋaŋ soŋ heŋ mata buluŋde kattiŋ geb,

Al Kuruŋyen meteŋ epte ma titek hanj.

Al uŋkureŋ muŋ kura mata iginj titek ma hi. Hubu wor po.” *Tikiŋ 14:1-3; 53:1-3; Eklisiastis 7:20*

¹³ “Al hapekbe al mete titek gasuŋ yara geb, meremiŋ gore al hoyan buluŋ yirde hi.

Irde melak beleŋbe usi mere po teŋ hi.” *Tikiŋ 5:9*

“Irde dinonjdebe kunere duwi beleŋ al yiske kamde hanjen det goyen hanj.” *Tikiŋ 140:3*

14 “Mohonjdebe al karan yurde al biŋ misiŋ kattek
mere belen po makiŋ hi.” *Tikiŋ 10:7*

15 “Kahaŋbe hugiŋeŋ al gasa yirke kamde kamde
niŋ po aranŋeŋ kūŋ haŋ.

16 Yeŋ beleŋ naŋa damde kunayiŋ kuruŋ gobe
hugiŋeŋ al buluŋ yirde, kanduk kuruŋ wor
po yuneŋ haŋ.

17 Yeŋbe al biŋ kamke igin̄ heŋ heŋ beleŋbe go ma
nurde haŋ.” *Asaia 59:7-8*

18 “Go mar gobe Al Kuruŋ niŋ kafura ma heŋ
haŋ,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 36:1*

19 Be, nenjbe Moseyen saba bana mere yitiŋ kuruŋ
gobe saba gote yufuk bana haŋ mar goke yitiŋ
yeŋ nurde hite. Gogab megen niŋ al kura beleŋ
mata buluŋmiŋ goke epte ma, “Nebe al huwak,”
yiyyeŋ, irde megen niŋ mar tumŋaŋ Al Kuruŋ
diliŋde uliŋde merem yaŋ henayiŋ. **20** Niŋgeb al
kura Moseyen saba tumŋaŋ gama irtæk miŋmon
geb, al tumŋaŋ epte ma Al Kuruŋ diliŋde al
huwak henayiŋ. Gwahade yarabe Moseyen saba
goreb mata buluŋniŋ kawan dikala dirke yenen
bebak teŋ hityen.

Al Kuruŋ diliŋde huwak heŋ heŋ beleŋ

21 Niŋgeb Al Kuruŋ diliŋde al huwak heŋ heŋ
beleŋ hoyan dikala dirtiŋ hi. Gobe Moseyen saba
moŋ. Belen goke bikken Mose beleŋ sabamiŋde
tagalyiŋ, irde Al Kuruŋyen mere basaŋ mar po-
rofet wor goke tagalamiŋ. **22** Niŋgeb al kura Yesu
Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayiŋ marbe tumŋaŋ
Al Kuruŋ beleŋ al huwak yinyen. Yesu niŋ
dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar bana kurabe huwak,
munaaŋ kurabe huwak moŋ ma yinyen. Tumŋaŋ

tumjan̄de ala al huwak yinyen̄. ²³ Fudinde, al tumjan̄ Al Kurun̄ diliñde mata buluñ titiñ ala geb, Al Kurunyen̄ tareñ turjuñ yañ bana epte ma hitek hañ. ²⁴ Gega Al Kurun̄ beleñ buninjen̄ yirde igin̄ igin̄ yirde hiyen geb, Yesu Kristu beleñ yumulgan̄ teñ teñ beleñ kirtiñ goyen gama irde hinayin̄ marbe al huwak yeñ yinyen̄. Goyenbe gwahade heñ heñ gobe murunjem̄ moñ, dulin̄ gwahade hinayin̄. ²⁵ Al Kurun̄be al kura Yesu Kristu beleñ yeñ ge teñ darim wok irde kamyin̄ goke dufaymiñ tareñ irkeb mata buluñmiñ halde yuneñ yeñ Yesu goyen teñ kerke katyiñ. Irde alyen mata buluñ niñ teñ dapñä gasa yirde Al Kurun̄ galak irtiñ yara hiriñ. Al Kurun̄ beleñ go tiyyiñ gobe matamiñ huwak goyen Urmij uliñde kawan forok iryiñ. Kawan forok iryiñ gobe Al Kurun̄ beleñ bikkeñ al mata buluñ teñ hinhan goyen goke ma nurde aranen̄ bearar ma teñ gote murunjem̄ ma yuneñ hinhinde mat gogo matamiñ huwak goyen kawan forok iryiñ. ²⁶ Al Kurun̄ beleñ Yesu uliñde mata buluñniñ gote murunjem̄ unyiñ gobe Al Kurun̄be al huwak goyen kawan dikala dird dird niñbe gogo tiyyiñ. Gwaha tiyyiñ al gobe al huwak wor po. Irde al kura Yesu niñ dufaymiñ sanjiñ irnayin̄ marbe tumjan̄ al huwak yeñ yinyen̄ goyen kawan dikala direñ yeñbe gogo tiyyiñ.

²⁷ Niñgeb neñ albe da mataniniñ goke turuñ turuñ teñ hitek? Irde beljen̄ damiñ go goyen gama irde al huwak hetek? Moseyen saba gama irde Al Kurun̄ diliñde al huwak hetek? Epte moñ! Yesu niñ dufayniniñ tareñ irteke gab Al

Kuruñ beleñ al huwak yeñ dinyenj. ²⁸ Fudinde, albe epte ma Moseyen saba gama irde Al Kuruñ diliñde al huwak henayinj yeñ nurde hite. Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde gab al huwak henayinj yeñ nurde hite. ²⁹ Be, Al Kuruñ gayen Yuda marte Al Kuruñ po? Yerþe al miñ hoyanj Yuda mar moñ gote Al Kuruñ moñ? Moñ geb! Yeñbe al miñ hoyanj gote Al Kuruñ manaq geb. ³⁰ Ga yihim gabe Al Kuruñbe unkurenj po geb, gago yihim. Niñgeb Yuda mar guba yeñ hanjen goya al miñ hoyanj guba ma yeñ hanjen goya goyen Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irnayinjbe tumjanj Al Kuruñ diliñde huwak yeñ yinyenj. ³¹ Be, gwahade niñgeb neñbe Yesu niñ dufaynininj tareñ irde hitien geb, Moseyen sababe pel irde mali mali mata titek? Moñ, epte ma gwaha titek. Neñ beleñ Yesu niñ dufaynininj tareñ irde hitekbe Moseyen saba gote miñ kuruñ goyen tumjanj gama irde pasi hetek.

4

Abrahambe al huwak

¹ Be, Abrahambe neñ Yuda marte asininiñ. Niñgeb Abrahambe daha tiyyinj goyen goke nurtek. Gogab Yesu Kristu niñ dufay sañiñ ird ird mata goyen bebak titek. ² Be, Abrahambe mata iginj teñ hinhin gore Al Kuruñ diliñde al huwak iryinj manhan matamiñ goke yiñgeñ ge turuñ turuñ tiwoñ. Gega matamiñ goke kura Al Kuruñ diliñde turuñ turuñ titek moñ hinhin. ³ Niñgeb goke Al Kuruñyen asanđe dahade katinj hi? Merebe gahade: “Abraham go Al Kuruñ beleñ mere iryinj goyen fudinde yeñ nurdeb dufaymiñ

tareŋ iryinj. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ go keneŋbe al huwak yeŋ nurd unyiŋ,” yitiŋ hi.

⁴ Be, al kura meteŋ tikeb meteŋ gote miŋ al gore muruŋgem unyeŋ. Niŋgeb muruŋgem gobe meteŋ tiyyeŋ gote damum geb, dulin una ma yetek. ⁵ Goyenpoga Al Kuruŋbe al kura mata igiŋ tiyyeŋ goke al huwak ma inyeŋ. Gwahade yarabe al kura Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋ mar goyen igiŋ al huwak yiryeŋ yeŋ nurde yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ irkeb goke Al Kuruŋ beleŋ al go al huwak yeŋ nurd unyeŋ. ⁶ Niŋgeb Israel marte doyaŋ al kuruŋ Dewit manaq al kura Al Kuruŋ beleŋ al gote meteŋ dahade tiya goke ma nurdeb al huwak inyeŋ al gobe Al Kuruŋ beleŋ guram irde sanjŋ irtiŋ al wor po yeŋ nurdeb gaha yiriŋ:

⁷ “Al kura Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋmiŋ halde uneŋbe mata buluŋ miŋmoŋ inyeŋ al gobe amaneŋ wor po nurde hiyeŋ.

⁸ Irde al kura Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋmiŋ goke ma nuryeŋ al gobe amaneŋ wor po nurde hiyeŋ,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 32:1-2*

⁹ Be, Al Kuruŋ beleŋ gwaha mat guram yirde tareŋ yirtek marbe Yuda mar guba yeŋ hanjen goyen po guram yiryeŋ? Ma, al miŋ hoyaq Yuda mar moŋ guba ma yeŋ hanjen goyen manaq guram yiryeŋ? Tumŋaq guram yiryeŋ geb. Be, Abraham niŋ nurnaq. Neŋbe, “Abraham beleŋ Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ tareŋ irke Al Kuruŋ beleŋ al huwak inyiŋ,” yihi. ¹⁰ Gega Abrahambe daha naŋa Al Kuruŋ dilinđe al huwak hiriŋ? Guba yiriŋ kamere ma guba ma yiriŋa? Yeŋ al huwak hiriŋ gobe guba ma yiriŋa al huwak hiriŋ.

11 Irdeb kame gab guba yiriŋ. Guba yiriŋ gobe yeŋ beleŋ guba ma yeŋya Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ saŋiŋ iryiŋ goke teŋ Al Kuruŋ beleŋ al huwak in-iyiŋ gobe fudinde yeŋ bebak teŋ teŋ niŋ gogo guba yiriŋ. Niŋgeb yeŋbe al kura guba ma yitiŋ gega, Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ tareŋ irde haŋ mar kuruŋ gote naniŋ hitiŋ hi. Gobe go mar goyen Al Kuruŋ diliŋde al huwak yeŋ nurd yunen yeŋbe gogo Al Kuruŋ beleŋ Abraham goyen gwaha iryiŋ. **12** Irde Abrahambe al guba yeŋ hanjen marte naniŋ manaŋ. Goyenbe tumŋaŋ moŋ. Guba yitiŋ mar bana goŋ al kura Abraham beleŋ guba ma yeŋya Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ tareŋ iryiŋ mata goyen gama irde haŋ mar gote naniŋ hitiŋ hi.

Al Kuruŋbe biŋa tiyyiŋ goyen gama iryiŋ

13 Be, Abrahamya foŋeŋmiŋ yagoyabe kame megeŋ kuruŋ gayen teŋ gote miŋ mar henayiŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ Abraham diliŋde biŋa tiyyiŋ gobe Abraham gore Moseyen saba gama irde hike gogo biŋa tiyyiŋ? Moŋ. Gwaha titŋeŋbe Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irke gab al huwak ineŋbe gogo biŋa tiyyiŋ. **14** Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ goyen Moseyen saba gama irde ga tetek manhan Al Kuruŋ niŋ dufay tareŋ ird ird gobe miŋ miŋmoŋ hewoŋ. Irde Al Kuruŋ beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋ goyen wor miŋ miŋmoŋ hewoŋ. Goyenpoga gwahade moŋ. **15** Moseyen sababe hi gega, al beleŋ goyen ma gama irde hiket goreb Al Kuruŋen bearar bana yukuŋ hiyen. Goyenbe Moseyen saba goyen miŋmoŋ manhan al beleŋ mata kura tike mata buluŋbe gogo taha ma ineŋ hiwoŋ.

16 Niñgeb albe Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irke gab Al Kuruñ beleñ bikken detmiñ yunen yen biña tiyyiñ goyen yunyeñ. Gogab Al Kuruñ beleñ buniñeñ yirde igin igin yirdeb detmiñ duliñ yunen yen biña tiyyiñ goyen Abrahamyen asem weñ dufaymiñ yen ge sañiñ irnayıñ mar goyen tumñañ fudinde wor po tenayıñ. Al kura Yuda mar Moseyen saba bana hañ gore Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ kenem yenbe Abrahamyen dirneñ weñ geb, Al Kuruñ beleñ yen ge biña tiyyiñ goyen tenayıñ. Irde al kura al miñ hoyan Moseyen saba bana ma hañ gore Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ kenem yen wor Abrahamyen dirneñ weñ geb, yen wor tenayıñ.

17 Niñgeb gokeb Al Kuruñyen asanje gahade katin hi: “Ne beleñ al miñ kurayen kurayen kame forok yenayıñ kuruñ gote asem girhem,” yitiñ. Niñgeb Abraham gobe Al Kuruñ diliñdeb adoniniñ. Abraham gobe Al Kuruñ beleñ al kamtiñ wor igin yisañ hiyyeñ, irde det miñmoñ wor pore mat det forok yiryen yen dufaymiñ yen ge sañiñ iryin. **18** Abrahambe gwaha mat kura diriñ minyañ heweñ yen ma nurde hin-hinya goyenter Al Kuruñ beleñ biña tenya, “Asige yagobe budam wor po henayıñ,” inyiñ goyen fudinde yen nurde diriñ niñ doyan heñ hin hin. Niñgeb Al Kuruñ beleñ inyiñ gwahade po, al miñ kurayen kurayen kuruñ gote asem hiriñ. **19** Be, yen hitte diriñ forok ma yekeyabe damam 100 heñ alik buluñ po heñ gwaha mat kura diriñ forok irtek ma hiriñ. Irde berem Sara wor gwahade po diriñ yad yad nalumbe fole wor po tiyyiñ. Gega

Abrahambe Al Kuruŋ beleŋ diriŋ ma nuneŋ hi yeŋ dufaymiŋ tareŋ ird ird goyen yul ma yiriŋ. ²⁰⁻²¹ Yeŋbe Al Kuruŋ beleŋ yeŋ ge biŋa tiyyiŋ goke hekkenŋ nurdeb dufay budam ma iryiŋ. Irdeb Al Kuruŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ kuruŋ goyen igiŋ forok irde nunyen yeŋ nurde hinhin geb, yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ irde hinhin gore sanjŋ irkeb Al Kuruŋ deŋem turŋun yaŋ irde hinhin. ²² Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ dufaymiŋ tareŋ goyen keneŋbe, “Yeŋbe al huwak,” yiriŋ. ²³ Goyenbe Al Kuruŋ beleŋ asanjiŋde mere bilmiŋ “Yeŋbe al huwak,” yiriŋ gobe Abraham yeŋ ge po ma yiriŋ. ²⁴ Mere gobe neŋ gayen gake manaq yiriŋ. Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu kamyiŋde mat isaq hiriŋ al Al Kuruŋ goke dufayniniŋ tareŋ irde hite geb, al huwak yeŋ nud dunyen. ²⁵ Yesube nende mata buluŋ niŋ teŋ kamyiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen diliŋde al huwak dire yeŋ Yesu go kamyiŋde mat isaq heke huwaryiŋ.

5

Al huwak heŋ heŋ niŋ hoy diryin

¹ Be, gwahade niŋgeb Yesu niŋ dufayniniŋ saŋiŋ irtekeb Al Kuruŋ beleŋ al huwak dinyiŋ. Niŋgeb neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu hitte mat Al Kuruŋya awalikde hite. ² Neŋ beleŋ Yesu niŋ dufayniniŋ tareŋ irtekeb Yesu Kristu gore Al Kuruŋ beleŋ buniŋen dirde igiŋ igiŋ dird dird bana hurkuŋ hurkuŋ beleŋ kerd dunyiŋ. Irkeb neŋbe go bana hite gago. Irde kame Al Kuruŋyen tareŋ turŋun yaŋ bana hitek yeŋ nurde goke doyaŋ heŋ hite geb, amaŋ heŋ hityen. ³ Irde

kanduk kurayen kurayen yeneñ hite gega, amanç
heñ hityen. Gobe kanduk gore sanjñ dirkeb kan-
dук hoyan kura wayyeñ gega, yul ma yеñ hitek,
⁴ irde kanduk yeneñ yul ma yetekbe mata buluñ
titek dufay goyen iginj fole irde hitek, irde mata
buluñ titek dufay goyen iginj fole irde hitekbe
kame Al Kurunj beleñ goke iginj iginj diryen yеñ
goke doyañ heñ hitek geb, gogo kanduk kurayen
kurayen yeneñ hityen gega, amanç heñ hityen.
⁵ Be, Holi Spirit Al Kurunj beleñ dunyinj gore Al
Kurunj beleñ neñ gayen bubulkunjne wor po yеñ
nurde duneñ hiyen goyen fe wogortij yara irde
dunyinj. Niñgeb Al Kurunj beleñ iginj iginj diryen
yеñ goke doyañ heñ heñ gobe miñj miñmonj yеñ
ma nurde hite.

⁶ Fudinde, neñbe mata buluñ bana po heñ
gwaha mat kura nindiken sope irtek miñmonj
wor po hitekeyabe Al Kurunj beleñ nalu goyen-
ter gwaha tiyen yirinyab Yesu Kristu beleñ Al
Kurunj ma nurd uneñ mata buluñ teñ hañ mar
niñ teñ kamyinj. ⁷ Fudinde, al kura al huwak
kura goke teñ iginj kamenj yеñ yenbe meteñenj
wor po. Al iginj kura goke teñ iginj kamtek yеñ
hañ mar wor budam moñ, yunjkureñenj po hañ.
⁸ Goyenpoga Yesu Kristube neñ gayen mata buluñ
bana po hitekeya neñ ge teñ kamyinj. Al Kurunjbe
neñ gayen bubulkunjne wor po yеñ nurde duneñ
hiyen goyen gwaha matbe dikala dirtiñyen hi.

⁹ Niñgeb neñbe Yesu Kristu beleñ darim wok
irde kamyinj go hende al huwak hitiñ geb, kame
Al Kurunyen bearar bana mat neñ gayen fudinde
wor po dade sinja diryenj. ¹⁰ Bikkeñ neñ gayenbe
Al Kurunyen asogo hinhet gega, Urmiñ teñ kerke

kateŋ kamyinjə matbe Al Kuruŋya awalik hitiriŋ. Gega Urmiŋbe bida ma heŋ huwaryiŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ kame daha diryen? Dumulgaŋ po tiyyen geb! ¹¹ Goyenbe go po moŋ. Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu beleŋ Al Kuruŋya awalik dirtiŋ hite geb, goke gayenterbe Al Kuruŋya heŋ amaŋeŋ nurde hite.

Adamyia Yesu Kristuya

¹² Be, gwahade goyen po al uŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tikeb mata buluŋ megen gar forok yiriŋ. Irkeb mata buluŋ gote muruŋgembə kamde kamde mata forok yiriŋ. Irkeb gor mat al tumŋaŋ mata buluŋ teŋ hinhan geb, tumŋaŋ kamde kamde bana po hinhan. ¹³ Be, Moseyen saba ma forok yiriŋya wor mata buluŋbe hinhin. Gega goyenterbe mata buluŋ teŋ hinhan gobe mata buluŋ yeŋ ma nurde hinhan. ¹⁴ Goyenpoga Adamyen nature mat waŋ Moseyen nature hinhan mar wor tumŋaŋ kamamiŋ. Al kura Adam beleŋ Al Kuruŋyen mere pel irde mata buluŋ tiyyiŋ gwahade ma tiyamiŋ mar wor tumŋaŋ kamde kamde mata gote yufuk bana hinhan.

Niŋgeb Adambe matamiŋ gote igineŋ buluŋ goyen alya bereya megen haŋ kuruŋ gayen hitte forok iryiŋ al. Gega al kura kame forok yiriŋ al gobe matamiŋ gote igineŋ iginj goyen alya bereya kuruŋ gayen hitte forok iryiŋ. Niŋgeb Adambe mata buluŋ forok iryiŋ al, munaj kame wayyiŋ al gobe mata iginj forok iryiŋ al. ¹⁵ Gega Al Kuruŋyen buniŋeŋ dufay goya Adamyen mata buluŋabe turŋande moŋ, hoyan hoyan. Fudinde, al uŋkureŋ Adam gote mata buluŋde mat al budam kamde

hinhan. Goyenpoga Al Kuruŋ beleŋ al buniŋen yirde igin igin yirde gobe kuruŋ wor po, mata buluŋ gote folek wor po. Irde al uŋkureŋ Yesu Kristu gore al buniŋen yirde igin igin yirde kamyin go wor kuruŋ wor po. Yeŋ kamyin gobe Al Kuruŋ beleŋ detmiŋ damum moŋ dulin al yunyin go goyen. ¹⁶ Be, det yuneŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ damum moŋ dulin al yuntiŋ gobe al uŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tike gote muruŋgem titiŋ gwahade yara moŋ. Gobe gahade: al uŋkureŋ beleŋ mata buluŋ tikeb gor mat al merem yan yirde muruŋgem yuneŋ yuneŋ mata forok yiriŋ. Goyenpoga al budam mata buluŋ kurayen kurayen titiŋ mar hitte Al Kuruŋ beleŋ detmiŋ damum moŋ dulin yuntek goyen yunkeb goreb Al Kuruŋ diliŋde al huwak yiryin. ¹⁷ Be, al uŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tiyyiŋde matbe matamiŋ goke teŋ albe kamde kamde mata yufuk bana hinhan. Gega al kura Al Kuruŋ beleŋ buniŋen yirde igin igin yird yird bana heŋ al huwak hitiŋ marbe Al Kuruŋa hugineŋ heŋ det kuruŋ gayen doyan yirde hinayin. Mata gobe al uŋkureŋ Yesu Kristu beleŋ forok iryin. Al huwak heŋ heŋ gobe det kura Al Kuruŋ beleŋ damum moŋ dulin al yuneŋ yiriŋ go goyen. ¹⁸ Niŋgeb Adamyen mata buluŋ uŋkureŋ^{*} goyen misiŋdebe al tumŋaŋ mata buluŋ mar heŋ gote muruŋgem tamiŋ gega, Yesu Kristuyen mata huwak uŋkureŋ[†] goreb Al

* **5:18:** Al Kuruŋ beleŋ mata iginja buluŋya bebak teŋ teŋ he iginen ma nawayin inyin goyen meremiŋ pel irde niriŋ goke yitiŋ.

† **5:18:** Mata huwak uŋkureŋ gobe Al Kurunyen mere gama irde kuruse hende kamyin goke yitiŋ.

Kurunya hugiñen heñ heñ goyen al tumñaq hitte forok ird yuntiñ. ¹⁹ Al uñkuren Adam beleñ Al Kurunyen mere pel iryiñ go misiñde al budam mata buluñ mar hitiñ gega, al uñkuren Yesu Kristu beleñ Al Kurunyen mere gama iryiñ go hendebe al budam al huwak henayin. ²⁰ Moseyen sababe al tumñaq mata buluñmiñ kuruñ wor po goyen yeneñ bebak tinañ yen duntiñ. Goyenpoga mata buluñbe kuruñ po heñ hi geb, Al Kuruñ beleñ buniñen yirde igin igin yird yird matabe hubu heñ hi? Hubu hitiñ yarabe kuruñ heñ mata buluñ gote taren fole irde hi. ²¹ Gogab mata buluñ misiñde albe kamde kamde mata yufuk bana hitiñenbe Doyañ Al Kurunyiniñ Yesu Kristu hitte mat Al Kuruñ beleñ buniñen dirde igin igin dirde al huwak dirkeb Al Kurunya hugiñen hitek.

6

Nenjbe Yesu Kristuya kamtiriñ

¹ Be, gwahade niñgeb daha yetek? Al Kuruñ beleñ igin igin dird dird goyen kuruñ po hiwi yenjbe mata buluñ teñ teñ niñ bada ma hetek yiniñ? ² Gwahade moñ po! Al kamde detmiñ tumñaq yubul teñ hanÿen gwahade goyen po, neñ wor mata buluñbe tumñaq yubul titiriñ. Niñgeb mata buluñ beleñ epte ma doyañ dirde hiyen geb, megen gar epte ma mata buluñ teñ heñya hitek! ³ Neñbe tumñaq Yesu Kristuya uñkuren heñ heñ ge baptais titiriñ gote miñbe yenja uñkuren heñ kamtiriñ yara gobe nurde hañ gogo. ⁴ Be, neñbe gwahade po baptais titiriñ goya goyenbe Yesu Kristuya heñ kamteke mete dirtiñ yara hitiñ.

Gogab Yesu Kristu goyen Naniŋ beleŋ saŋiŋmiŋ turŋuŋ yan wor po gore isan hiriŋ gwahade goyen po, neŋ manaŋ gwaha dirke Al Kuruŋ diliŋde al gergeŋ heŋ hitek.

⁵ Be, neŋbe gwaha mat Yesu Kristuya uŋkureŋ heŋ kamtiriŋ kenem yeŋ huwaryiŋ gwahade goyen po, neŋ wor fudinde Al Kuruŋ beleŋ disaŋ heke huwartek. ⁶ Niŋgeb Yesu Kristu kuruse hende mayke kamyiŋ goyenter dufaynninŋ bikkek megen niŋ goyen manaŋ kamyiŋ yeŋ nurde hite. Gogab neŋ gayen mata buluŋ beleŋ epte ma wor po danarde bon yeke gote yufukde hitek. ⁷ Gobe al kura Yesu Kristuya kuruse hende kamaryum al gobe Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋ bana mat teŋ siŋa iryiŋ geb, gogo mata buluŋ yufuk bana ma hi.

⁸ Be, neŋbe Yesu Kristuya tumŋaŋ kamtiriŋ kenem al gergeŋ heŋ yenya hite gayenbe fudinde wor po yeŋ nurde hite. ⁹ Gobe Yesu Kristube kamtiŋde mat huwaryiŋ geb, sopte ma kamyen yeŋ nurde hite geb, gago dineŋ hime. Fudinde, kamde kamde mata beleŋ epte ma tanaryen. ¹⁰ Be, Yesu Kristu kamyiŋ gobe mata buluŋninŋ pasi ire yeŋbe gogo kamyiŋ. Goyenbe wawuŋ uŋkureŋde po kamyiŋ. Irde Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yan ird ird niŋ hi. ¹¹ Niŋgeb deŋ wor gwahade po kamamiŋ geb, mata buluŋ yufukde ma hite yeŋ nurdeb Yesu Kristuya heŋ Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yan ird ird niŋ hinayıŋ.

¹² Niŋgeb tubul tike mata buluŋ beleŋ ultinŋ kame kamke bida hetek goyen tanarde ma hiyen. Gwaha ma tinayıŋbe mata buluŋ titek dufay

goyen po gama irde hinayı̄ geb. ¹³ Niñgeb tubul tike ultiñ kurhan kura gore mata buluñ teñ teñde niñ det ma hiyyen. Gwaha titñeñbe kamtiñde mat huwarde al gergeñ hitiñ hanj geb, ultiñ goyen Al Kuruñ beleñ mata huwakde niñ det irde meteñ unyeñ yeñ Al Kuruñ unnayin. ¹⁴ Denbe Moseyen saba gote yufuk bana ma hanj. Al Kuruñ beleñ buniñeñ dirde igin igin dirde hi bana goñ hanj. Ningeb mata buluñ beleñ epte ma wor po doyan dirde hiyeñ.

Neybe mata huwak teñ teñ mar

¹⁵ Niñgeb daha titek? Neybe Moseyen saba gote yufuk bana ma hite, irde Al Kuruñ beleñ buniñeñ dirde igin igin dirde hi bana goñ hite geb, mata buluñ teñ hitek? Moñ, epte ma gwaha titek! ¹⁶ Be, denbe al kurate meteñ mar dulñeñ heñ yende yufukde hitek yeñ nurde gwaha tinayıñbe al gote mere po gama irde meteñ dulñeñ teñ teñ mar henayı̄ goyen go ma nurde hanj? Gwahade goyen po, deñ beleñ mata buluñ gama irde hinayıñbe gote yufuk bana heñ Al Kuruñ diliñde al kamtiñ hinayı̄. Munaj Al Kuruñyen mere nurde gama irde hinayıñbe gote yufukde heñ al huwak henayı̄. ¹⁷⁻¹⁸ Be, bikkeñ denbe mata buluñ yufuk bana po heñ gote meteñ mar hinhan. Goyenpoga gayenterbe Al Kuruñyen mere saba dirke nurdeb bitiñde mat fudinde wor po gama irde hanj. Irkeb yeñ beleñ mata buluñ bana mat dad siñä dirde mata huwak yufuk bana dirtiñ hanj. Ningeb goke Al Kuruñ igin wor po nurd uneñ hite. ¹⁹ Mere tihim gayen dindiken keñkela bebak titek moñ geb, megen niñ marte matare

mat momoŋ direŋ tihim. Be, bikkeŋ deŋbe ultinj kurhan kura mata buluŋ Al Kuruŋ diliŋde tikiŋ minyaŋ goke uneŋ hinhan. Irde mata kura Al Kuruŋyen mere ma nurde hanjen marte mata gama irke mata buluŋtiŋbe kuruŋ wor po heŋ hinhan. Gwaha teŋ heŋbe mata buluŋ kuruŋ gote yufuk bana po hinhan. Gega gayenterbe ultinj goyen tumjaŋ yumulgaŋ teŋ mata huwak niŋ unnayinj. Irdeb yende yufukde heŋ mata huwak teŋ hinayinj. Irkeb Al Kuruŋ diliŋde wukken dinyenj.

²⁰ Be, bikkeŋ deŋ goyen mata buluŋ yufuk bana heŋ gote meteŋ mar hinhanyabe mata huwak gote yufuk bana ma heŋ mata huwak goke dufay ma heŋ hinhan. ²¹ Go mata teŋ hinhan goke gayenterbe memyak nurde haŋ. Goyenpoga gwaha teŋ hinhanyabe iginenj iginj dahade kura yawaraminj? Hubu wor po. Fudinde, mata teŋ hinhan gote murunjem funaŋdebe kamde kamde gogo po. ²² Gega gayenterbe Al Kuruŋ belen mata buluŋ bana mat dumulgaŋ tike Al Kuruŋyen meteŋ mar hitinj haŋ. Ningeb gor mat Al Kuruŋ diliŋde wukkek hetek mata go po teŋ teŋbe kame gote murunjembe Al Kuruŋya hugiŋeŋ heŋ heŋ mata goyen tenayinj. ²³ Gwahade goyen po, mata buluŋ gote murunjembe hugiŋeŋ kamde kamde gogo. Munan Doyaŋ Al Kuruŋninij Yesu Kristuya heŋ heŋ goke teŋ detmiŋ kura Al Kuruŋ belen damum moŋ dulinj duntinj gobe yeŋya hugiŋeŋ heŋ heŋ gogo.

Neybe Moseyen saba yufuk bana ma hite

¹ Be, kadne yago, deňbe Moseyen saba nurde hań geb merene gayen keňkela bebak tinayıń yen Moseyen saba go hende mere direń tihim. Be, albe diliń henja po Moseyen saba gote yufuk bana hinayıń gobe nurde hań gogo. ² Be, goke ire uŋyat matare mat dikala direń. Be, Moseyen sabarebe bere uŋ yanbe uŋ goyen diliń hikeyabe uŋ yufuk bana po hiyen. Gega uŋ goyen kamkeb Moseyen sabare bere gobe uŋ goya po hiriryen yitiń goyen yufuk bana ma hiyen. ³ Niŋgeb uŋ diliń hikeya al hoyan hitte kuyen gobe bere gobe leńfot innayıń. Gega uŋ kamkeb Moseyen sabare uŋya po hiriryen yitiń goyen yufuk bana ma hiyen geb, al hoyan tiyyen goke leńfot ma innayıń.

⁴ Niŋgeb, kadne yago, deňbe Yesu Kristuya hań goke teńbe yeňya kuruse hende kamamıń yara hamıń hań geb, Moseyen saba gote yufuk bana ma hań. Gwahade hitiń yarabe kamtińde mat huwaryin al Yesu gote yufuk bana hań. Gwahade hań gobe gote iginę mata igin Al Kuruń hitte forok yird uneń hiniń yeňbe gogo gwahade hań.

⁵ Hančapyá megen niń dufay po gama irde hin-hetyabe Moseyen saba gore mata buluńbe gwahade yen kawan yirde hin hin. Gega mata goyen bebak teń yubul titjeńbe mata buluń goyen teń teń niń bininiń harde hin hin. Irkeb dufay buluń goyen gama irde mata buluń teń hiteke gote murungem buluń, Al Kuruń dilińde hugińeń kamde kamde goyen tetek hitiriń. ⁶ Goyenpoga gayenter neňbe Yesu Kristuya kamtiriń geb, Moseyen saba

gote yufuk bana ma hite. Bikkenbe saba gore fere dirtin hinhet gega, gor mat dade siŋa dirtinj. Niŋgeb Moseyen saba bikkek asanđe katinj goyen hende huwardeya ma Al Kuruj niŋ metej teŋ hite. Holi Spirit beleŋ mata gergeŋ duntinj goyen hende huwarde metej teŋ hite.

Moseyen sabaya mata buluŋya

⁷ Be, gwahade niŋgeb Moseyen saba gobe buluŋ yetek? Epte moŋ! Moseyen saba gore mata buluŋ nikala ma niryiŋ manhan mata buluŋbe dahade goyen bebak ma timewoŋ. Niŋgeb Moseyen sabare, “Al hoyanje det yeneŋ gone yaŋ hemewoŋ yeŋ ma nurnayinj,” gwaha ma yitiŋ manhan mata gobe buluŋ yeŋ ma nurmewoŋ. ⁸ Goyenpoga Moseyen sabare, “Al hoyanje det yeneŋ gone yaŋ hemewoŋ yeŋ ma nurnayinj,” yitiŋ mere goyen nurdeb mata buluŋ go tubul titekdebe mata buluŋ gore bene fakamke al hoyanje det yeneŋ gone yaŋ hemewoŋ yeŋ nurd nurd dufay kurayen kurayen forok yeŋ hanjen. Moseyen saba go miŋmon manhan mata buluŋ wor kamtiŋ yara tareŋ miŋmon hiwoŋ. ⁹ Bikkenj Moseyen saba ma nurde hinhemetyabe nebe al iginj mata buluŋnem moŋ yeŋ nurde hinhem. Gega saba gore gwaha gwaha teŋ hinayinj yitiŋ goyen nurmiriŋ gega, saba kuruj goyen epte ma keŋkelə gama irtek yeŋ bebak teŋbe nebe mata buluŋ al yeŋ nurmiriŋ. Gobe mata buluŋ kamtiŋ goyen sopte gereŋ hitiŋ yara. ¹⁰ Gor mat nebe Al Kuruj diliŋde kamtiŋ hime yeŋ nurmiriŋ. Niŋgeb Moseyen saba gore ne gayen Al Kurunyā hugiŋeŋ heŋ heŋ beleŋ kerd nuntiŋ

yarabe hugiñej kamde kamde beleñ kerd nuntiñ yen nurmirinj. ¹¹ Fudinde, mata buluñ beleñ usi nird nird beleñ niñ nañkeneñbe Moseyen saba goyen hende harde usi nirke mata buluñ teñ hinhem. Niñgeb Moseyen sabare, “Mata buluñ gote murunjembe kamde kamde gogo,” yitiñ go gwahade po, Al Kuruj diliñde kamtiñ hinhem. ¹² Niñgeb Moseyen sababe buluñ? Moñ! Moseyen saba go munj pobe Al Kuruj diliñde wukkek, irde go bana mere wor wukkek, huwak, irde iginj wor po.

¹³ Niñgeb det iginj goyen gore ne hitte kamde kamde mata forok irde nunyiñ? Moñ, hubu wor po! Mata buluñ po ga kamde kamde mata forok ird nunyiñ. Moseyen saba gobe iginj gega, mata buluñ gore po ga saba go hende kamde kamde mata forok ird nunyiñ. Gobe mata buluñ go fudinde kawan forok yen yen ge Al Kuruj beleñ tubul like gogo kamde kamde mata forok ird nunyiñ. Gogab Moseyen saba bana mere yitiñde gor matbe mata buluñ gobe fudinde buluñ wor po yen kawan henayinj.

¹⁴ Be, Moseyen sababe Al Kuruj hitte mat watinj yen nurde hite. Gega nebe megen niñ al po, mata buluñ beleñ damu nirtiñ yara yen yufuk bana po himyen. ¹⁵ Irde mata iginj po tiye yen nurde himyen gega, gwaha ma teñ himyen. Gwaha titñeñbe mata gwahade titek ma nirde hiyen goyen po teñ himyen. Niñgeb nebe mata gwaha teñ hime yen ma nurde himyen, kukuwamneñ wor po. ¹⁶⁻¹⁷ Goyenbe mata kura titek ma nirde hi gega, mata goyen tiyenbe mata go teñ teñ gote

miňbe ne moj. Mata buluň ne bana hi gore teň hi. Niňgeb Moseyen saba yiňgenje iginj goyen fudinde yeň nurde hime. ¹⁸ Ga dineň hime gabe bene bana dufay iginj kura ma hi yeň nurde hime geb, gago yeň hime. Fudinde, ne megen niň al banabe dufay iginj kura ma hi. Niňgeb gogo mata iginj titek dufay miňyaň gega, goyen gama irde mata teň teň gobe meterenj wor po nirde hiyen. ¹⁹ Mata iginj tiye yeň nurde himyen goyen titek yarabe mata buluň po teň himyen. Mata buluň titek ma nirde hiyen gega, goyen po teň himyen. ²⁰ Niňgeb ne mata gwaha ma titek nurde himyen mata goyen teň himyen gobe nigeň ma teň himyen. Mata buluň teň teň dufay ne bana hi gore teň hiyen.

²¹ Niňgeb go mata gobe nigenj wor po kenenj bebak teň himyen. Mata gobe gahade: ne belen mata iginj kura tiye yeň nureň goya goyenbe mata buluň teň teň dufay wor ne bana hi. ²² Gobe gahade: Al Kuruň belen bene bana dufay iginj forok ird nuntiň geb, Al Kurunyjen saba goke amanenj nurde himyen. ²³ Goyenpoga bene bana kurhanbe saba hoyanj buluň kura hi geb, gore mata buluň yufukde nerde fere nire yenbe Al Kurunyjen saba bener iginj nurd uneň himyen goya arde hike nurde himyen. ²⁴ Goke teňbe neb gwaha kura teň iginj hewenj yeň ma nurde hime geb nigenj ge buninenj wor po nurde hime. Niňgeb ganuň al belen gab mata buluň bana po heň kattek heň hime al gayen nad siňa nirke iginj hewenj? Hubu wor po! ²⁵ Gega Al Kuruň belen Doyaň Al Kurunyjeniň Yesu Kristu inke ne gayen

mata buluŋ bana mat nad siŋa niryiŋ geb, goke amaneŋ nurd uneŋ hime.

Niŋgeb nebe gahade hime: nebe dufay gergeren nuntiŋdebe Al Kuruŋyen saba gama irde hime. Gega megen niŋ dufay buluŋ beleŋ manaŋ nuluŋ teŋ hi.

8

Holi Spiritya heŋ heŋ mata

¹ Niŋgeb al kura Yesu Kristuya haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋniŋ gote muruŋgem ma yunyen. ² Gobe Yesu Kristuya hireke al gergeren nirtiŋ Holi Spirit gote sanjiŋ gore mata buluŋya kamde kamdeyat tareŋ bana mat nad siŋa niryiŋ geb, gago dineŋ hime. ³ Neŋbe megen niŋ dufay buluŋ goyen minyaŋ mar geb, Moseyen sabare yitiŋ goyen epte ma keŋkela gama irtek hite. Niŋgeb Moseyen saba gore epte ma igit dirtek hinhin. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋniŋ halde duneŋ yenbe Urmıŋ teŋ kerke katenbe neŋ gahade ga po heŋ forok yirin. Irde mata buluŋniŋ ge teŋ yiŋgeŋ Al Kuruŋ galak iryiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ megen niŋ marte mata buluŋ goyen Yesu Kristu uliŋde irde alyen mata buluŋ gote muruŋgem unyiŋ. ⁴ Al Kuruŋ beleŋ meten go tiyyiŋ gobe Moseyen sabare mata huwak niŋ yitiŋ goyen neŋ hitte keŋkela wor po forok yeŋ hiyen yenbe meten gogo tiyyiŋ. Niŋgeb neŋbe megen niŋ dufay buluŋ go ma gama irdeb Holi Spirityen dufay po gama irde hityen.

⁵ Be, al kura megen niŋ dufay gama irde haŋ marbe uliŋde aman hetek dufay goyen po gama

irde hitek nurde hanjen. Goyenpoga al kura Holi Spirityen dufay gama irde hanj marbe Holi Spirit beleñ igin nurde hitek mata goyen po teñ hitek nurde hanjen. ⁶ Fudinde, al kura megen niñ dufay gama irde hiyen al gobe Al Kurunji diliñde kamtiñ hiyen. Gega Holi Spirit beleñ dufaymin doyañ irde hiyen al gobe Al Kurunji diliñde al gergeñ hen biñ kamke igin hiyen. ⁷ Gega megen niñ dufay po gama irde hiyen al gobe Al Kurunji asogo irde hiyen. Go al gobe Al Kurunyen saba gama ma irde hiyen. Irde epte ma gama irtek hiyen. ⁸ Al gwahade megen niñ dufay buluñ beleñ doyañ yirtiñde po hanj marbe epte ma wor po Al Kurunji beleñ amanenj nurtek mata goyen teñ hinayinj.

⁹ Gega deñ banabe Holi Spirit hi geb, megen niñ dufay beleñ ma doyañ dirde hi. Holi Spirit beleñ doyañ dirde hi. Gega al kura Holi Spirit miñmoñ kenem al gobe Yesu Kristuyen al moñ. ¹⁰ Gega deñ goyen Yesu Kristuya hanj kenem mata buluñ niñ teñ ultiñbe bida henayinj gega, Al Kurunji diliñde al huwak henayinj geb tontiñbe yenja hinayinj. ¹¹ Irde Al Kurunji Yesu Kristu kamtiñde mat isañ hiriñ al gote Holi Spirit beleñ deñ bana hi kenem Yesu kamtiñde mat isañ hiriñ al Al Kurunji beleñ Holi Spirit dunyenj. Irke ultiñ bida henayinj goyen kame sopte gergeñ yirke hugiñenj hinayinj.

¹² Ningeb, kadne yago, neñbe yeñ beleñ gwaha diriyinj goke wol hetek mata kura hi. Mata gobe megen niñ dufay buluñ ulniniñde amanj hetek goyen ma po gama irde hitek go goyen. ¹³ Gobe

megen niŋ dufay gama irde hinayinjbe Al Kurunj diliŋde kamtiŋ hinayinj gega, ultiŋde mata buluŋ teŋ teŋ dufay goyen Holi Spirityen tareŋde yubul tinayinjbe Al Kurunyə hugiŋen hinayin geb, gago dineŋ hime. ¹⁴ Be, Al Kurunj dirŋen weŋ fudinde wor pobe Al Kurunyen Holi Spirit beleŋ doyaŋ yirde Yukun hi mar gogo. ¹⁵ Al Kurunj beleŋ Holi Spirit dunyin gobe bikkenj kamde kamde niŋ kafura heŋ hinhan dufay bana gon sopte mulgaŋ heŋ heŋ ge ma dunyin. Gwahade yarabe dirŋen weŋ heŋ heŋ ge Holi Spirit dunyin. Niŋeb yende saŋinjde Al Kurun goyen eke merere, “Ado, Ado” inen hitien. ¹⁶ Fudinde, Holi Spirit neŋ bana hi goreb bininiŋde wor po, “Deŋbe Al Kurunyen dirŋen weŋ,” dineŋ hiyen. ¹⁷ Irde neŋbe Al Kurunyen dirŋen weŋ kenem kame yende det gote miŋ mar hiniŋ. Goyenbe kanduk Yesu Kristu beleŋ yinyinj gwahade neŋ manaŋ goyen bana hitek. Gogab Al Kurunyen tareŋ turŋun yaŋ wor po yen beleŋ Yesu Kristu untıŋ goyen neŋ manaŋ tetek. Irkeb yeŋya neŋya tumiŋan Al Kurunyen det gote miŋ mar hiniŋ.

Kame Yesu Kristu tareŋmiŋ turŋun yaŋ kentek

¹⁸ Be, Al Kurunyen saŋinj turŋun yaŋ wor po kame neŋ hitte forok yiyyen gobe iginj wor po geb, gayenter kanduk yeneŋ hite gabe det dirŋen yen nurde hite. ¹⁹ Fudinde, tareŋmiŋ turŋun yaŋ gobe fudinde wor po forok yiyyen geb, megenjya naŋkiŋya, irde det kurun gayen gare dagehen ga Al Kurunj beleŋ dirŋen weŋ kawan forok yirke yentek yen nurdeb goke po doyaŋ heŋ hanj. ²⁰ Megenjya naŋkiŋya, irde det kurun gayenbe Al

Kuruŋ beleŋ dufaymiŋ kiryiŋ goyen gama ird ird niŋ soŋ hamin gobe momnoŋde ma soŋ hamin. Al beleŋ mata buluŋ tikeb det kuruŋ gayen wor Al Kuruŋyen dufay gama ird ird niŋ soŋ hamin. Gwaha tiyamiŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ gwahade po henayiŋ yen dufay kiryiŋ geb, gogo tiyamiŋ. Goyenpoga sopte igin hetek nalu niŋ doyaŋ heŋ hanjen. ²¹ Goyen natureb det kuruŋ gayenbe buluŋ hitinđe mat Al Kuruŋ beleŋ sopte yade gergeŋ wor po yiryeŋ. Irde Al Kuruŋ dirŋen weŋ gobe mata buluŋ yufukde mat yad siŋa yirke Al Kuruŋyen tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ goyen bana hinayiŋ gwahade goyen po, det kuruŋ gayen wor gwahade po heŋ hinayiŋ.

²² Be, det kuruŋ Al Kuruŋ beleŋ yiryeŋ gabe buluŋ hitinđe mat waŋ waŋ gayenter wor buluŋ hitiŋ goyen bana po heŋ uliŋ misiŋ nurde han gobe nurde hite. Yeŋ uliŋ misiŋ nurde hanjen gobe bere kura diriŋ kawaŋ kere yen uliŋ misiŋ kateŋ hiyen go gwahade goyen. ²³ Goyenbe yen po moŋ. Neŋ manaq bininiŋ bana misiŋ nurde hityen. Neŋbe Al Kuruŋ beleŋ duneŋ yen biŋa tiyyiŋ gote igineŋ meheŋde wor po Holi Spirit goyen titiriŋ mar. Goyenpoga neŋ gayen wor kanduk bana heŋ misiŋ nurde hityen. Irde misiŋ nurde heŋyabe Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen dirŋen weŋ wor po dirde ulniniŋ manaq buluŋ hitinđe mat gergeŋ wor po yiryeŋ yen goke po doyaŋ heŋ hityen. ²⁴ Neŋbe kame Al Kuruŋ beleŋ gwaha diryen yen nurde doyaŋ heŋ hinhet geb, Al Kuruŋ beleŋ dumulgaŋ tiyyiŋ. Gega det kura tetek yen goke doyaŋ heŋ hityen goyen bikken titiŋ kenem

goke ma doyañ heñ hitek. Ganuñ al beleñ det kura bikken titiñ goyen temewoñ yeñ nurde goke doyañ heñ hiyen? Hubu wor po. ²⁵ Gega neñbe det kura yawartek goyen go ma yawartiñ geb, goke doyañ heñ hityen gega, goke piñeñ ma heñ hityen.

²⁶ Be, neñ gayen kanduk bana hite gega, Al Kurunyen sañiñ turuñ yañ wor po goyen goke doyañ heñ heñ goreb tareñ dirde hiyen gwahade goyen po, Holi Spirit wor neñ dufayniniñ tareñ moñ gayen farañ durde hiyen. Neñbe goke kura Al Kuruñ gusuñañ irtek yeñ ma nurde hityen gega, Holi Spirit yiñgen po nende gasuñ teñ Al Kuruñ esen mere irde hiyen. Yeñbe gwaha teñ heñyabe neñ ge buniñeñ wor po nurdeb biñde misiñ kuruñ kateñ heñya Al Kuruñ mere irde hiyen. Misin kateñ hiyen gobe epte ma gwahade yeñ nurde tagaltek. ²⁷ Irde Holi Spiritbe Al Kurunyen alya bereya farañ yureñ yeñ Al Kurunyen dufaymiñ po gama irde gusuñañ irde hiyen. Niñgeb neñ alyen dufay keñkela keneñ hiyen al Al Kuruñbe Holi Spirit beleñ dufay dahade kerde gusuñañ irde hi goyen keñkela nurde hiyen.

²⁸ Irdeb al kura Al Kuruñ beleñ dufaymiñ kerde hoy yirkeb yeñ ge amañeñ nurde uneñ hañ mar hitte mata forok yeñ hañ kuruñ gobe Al Kuruñ beleñ yad bul yirdeb mel goyen iñgiñ heñ heñ mat yirde hi gobe nurde hite. ²⁹ Gobe Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ hetek mar bikken nud yuneñbe Urmiñ yara henayıñ yeñ basıñä yiryiñ geb, gogo dirde hi. Gogab Urmiñ gobe Al Kurunyen dirñeñ weñ hitiñ mar gote urmiñ mataliñ hiyyen. ³⁰ Al

Kuruŋbe alya bereyamiŋ bikkeŋ basiŋa yirtiŋ goyen hoy yiryiŋ. Irde hoy yirke watiŋ mar goyen al huwak yiryiŋ. Irde al huwak yirtiŋ mar goyen deŋem turŋuŋ yan yiryiŋ.

Al Kuruŋyen aman dufaybe kuruŋ wor po

³¹ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ igiŋ gwaha diryiŋ goke daha yetek? Irde Al Kuruŋ beleŋ neŋ faraŋ durde hi kenem ganuŋ al beleŋ asogo dirnayiŋ? Hubu wor po! ³² Al Kuruŋbe Urmiŋ yende wor po goyen urne yeŋ be ma hiriŋ. Gwaha titŋeŋbe neŋ megen niŋ mar kuruŋ gake nurde megen gar teŋ kerke kateŋ kamyiŋ. Niŋgeb Yesu Kristu basiŋa irtek wor gogo dunyiŋ geb, det hoyan dunen dunen niŋ kama hiyyen yeŋ nurde hanj? Moŋ, kama ma heŋ kuruŋ po dunen hiyen. ³³ Al Kuruŋ yiŋen po basiŋa yirtiŋ mar goyen al huwak yiryiŋ. Niŋgeb ganuŋ al beleŋ Al Kuruŋ beleŋ basiŋa yirtiŋ mar goyen merem yan yirnayiŋ? Hubu wor po! ³⁴ Be, Yesu Kristube neŋ ge teŋ kamyiŋ. Irde kamyiŋde mat huwaryiŋ. Huwardeb Doyer Al Kuruŋ henbe Al Kuruŋ hanin yase beleŋ mat keperde neŋ ge teŋ Al Kuruŋ gusunŋan irde hi. Niŋgeb ganuŋ al beleŋ merem yan dirde gote murungem buluŋ dunyeŋ? Hubu wor po! ³⁵ Irde ganuŋ al beleŋ Yesu Kristu beleŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nud dunen hi bana goŋ mat dad siŋa diryeŋ? Hubu wor po! Kanduk kurayen kurayen yeneŋ hitek, ulniniŋ misiŋ kateŋ hitek, al hoyan beleŋ buluŋ buluŋ dirde hinayiŋ, biŋge kamde hitek, ulniniŋ umŋa miŋmoŋ hitek, det buluŋ kura forok yeŋ buluŋ dirtek hinayiŋ, irde fulenŋa mata forok yeŋ hinayiŋ kuruŋ gore

Yesu Kristu beleñ neñ gayen bubulkuñne wor po yeñ nurd duneñ hi goyen igin walnayin? Epte moñ! ³⁶ Niñgeb yeñ ge kanduk gwahade yentek goke Al Kuruñyen asañde gahade katiñ hi:

“Ge goke teñ neñbe hugiñej al beleñ mudunke kamtek belheñde po kuñ hityen.

Irde neñbe sipsip gasa yirke kamde hanjen go gwahade goyen hityen,” yitiñ. *Tikiñ 44:22*

³⁷ Be, nerjbe yitiñ gwahade po kanduk bana hityen gega, neñ gayen bubulkuñne wor po yeñ nurd duneñ hi al Yesu Kristu farañ durke kanduk karkuwan gwahade goyen fole wor po yirde hityen. ³⁸ Fudinde, Al Kuruñ beleñ neñ ge amanen wor po nurd duneñ hi. Niñgeb dufaynerbe fudinde wor po gahade nurde hime: kamtek ma hitek yara kura, Al Kuruñyen miyon wet ma unjura, hañka ma kame, irde det sañin minyan yara kura, ³⁹ irde det nañkinde niñ wet ma det megen biñde niñ wet ma det megen gar niñ kurayen kurayen gore Doyañ Al Kuruñiniñ Yesu Kristu niñ teñ Al Kuruñ beleñ neñ bubulkuñne wor po yeñ nurd duneñ hiyen goyen epte ma wor po walnayin.

9

Israel mar

¹ Be, nebe Yesu Kristuya har geb, mere dinen hime gabe fudinde dinen hime. Usi ma wor po teñ hime. Bener fudinde yeñ nurdeya dinen hime. Holi Spirit wor merene gayen fudinde yeñ nurde hi. ² Be, bene biñdebe Israel mar niñ hugiñej kandukñej nurdeb bunijen wor po

nurde himyen. ³ Niñgeb nigen miñde niñ alya bereya goyen faraŋ yurmewoŋ wor po yeŋ nurde himyen. Goke teŋbe beleŋ kura hi kenem mel gore nere gasuŋ teŋ Yesu Kristu nud unkeb nebe yende gasuŋ teŋbe Yesu Kristu tubul teŋ gisaw kurjbe Al Kurunyen bearar bana heŋ yeŋ nurde himyen. ⁴ Be, nigen miñde niñ albe Israel mar gogo. Mel gobe Al Kuruŋ beleŋ dirŋeŋ weŋ yirke tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ goyen bana hinhān. Al Kurunjbe mel goya biŋa kura tareŋ po teŋbe Moseyen saba manaq yunyinj. Irde Al Kurunyen ya balem bana dolon ird ird mata yikala yiryinj. Irde mel goyen gwaha gwaha yireŋ yeŋ biŋa hoyaq hoyaq manaq teŋ hinhin. ⁵ Mel gobe Yuda marte hakwamiŋ wor po miñde mat watinj. Yesu Kristu wor yeŋ goyen miñde mat watinj. Yesu Kristube Al Kuruŋ, det kuruŋ gayen doyaŋ yirde hi al. Niñgeb yeŋ po ga hugiŋeŋ turuŋ irde hitek hi. Fudinde wor po.

⁶ Be, Israel mar gobe tumŋaŋ Yesuyen alya bereya Israel mar fudinde wor po hewoŋ gega, gwahade ma hanj. Niñgeb Al Kuruŋ beleŋ mel goyen hitte biŋa tiyyinj gobe sorkok hiriŋ yeŋ nurtek? Moŋ, sorkok ma hiriŋ. Israel marbe Al Kuruŋ beleŋ basiŋa yiryinj gega, tumŋaŋ ma basiŋa yiryinj. Al kura po basiŋa yiryinj geb, gogo al tumŋaŋ ma Yesuyen alya bereya hitinj. ⁷ Mel gobe tumŋaŋ Abrahamyen miñde mat watinj gega, go kuruŋ gobe tumŋaŋ Abrahamyen dirŋeŋ weŋ ma haminj. Gokeb bikkeŋ Al Kuruŋ beleŋ, “Aisakyen miñde mat forok yeŋ hinayinj go muŋ po gab diriŋge weŋ henayinj,” inyinj gogo.

⁸ Niŋgeb mere gote miŋbe Abrahamyen dari po gama irde diriŋ forok yitiŋ gobe Al Kurunyen dirŋen weŋ moŋ. Munaŋ Al Kurun beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋ goyen gama irde diriŋ forok yitiŋ go po ga Abrahamyen dirŋen weŋ wor po.

⁹ Be, Al Kurun beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋ mere gobe gahade: “Dama kura imoyenter nalu kirtiŋ hi goyenter gab sopte mulgaŋ hen ge hitte wayen. Goyenterbe berge Sarabe diriŋ al diriŋ kura kawaŋ kiryeŋ,” yitiŋ hi.

¹⁰ Goyenbe go muŋ po moŋ. Aisak berem Rebeka urmiŋ waraŋ gote naninjbe uŋkureŋ Aisak po. Aisak gobe neŋ Israel mar kuruŋ gate asininiŋ. ¹¹⁻¹² Goyenbe Aisak urmiŋ waraŋ kalpaŋ goyen forok yeŋ miŋmondebe Al Kurun beleŋ Rebeka goyen, “Itiŋbe kulinđe meteŋ al hiyyeŋ,” inyiŋ. Go mere gobe diriŋ irawa go kawaŋ hen mata igit daw ma buluŋ daw goyen tike yenerŋa ma gwaha yiriŋ. Al Kurun beleŋ bikkeŋ dufaymiŋ kiriyiŋ go po gama irde kulinđe basiŋa iryiŋ. Niŋgeb Al Kurun beleŋ gwaha iryiŋ gobe yeŋbe alyen mata keneŋbe basiŋa ma yirde hiyen, dufaymiŋde igit nurd yunenŋbe basiŋa yirde hiyen goyen dikala dirde hi. ¹³ Niŋgeb mata goke Al Kurunyen asanđe gahade katin̄ hi:

“Nebe Yekop goyen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde uneŋ hime.”

Munaŋ Isobe gwahade ma nurd uneŋ hime,”
yitiŋ. *Malakai 1:2-3*

¹⁴ Niŋgeb daha yetek? Al Kurun beleŋ go tiyyiŋ goke teŋ yeŋbe mata huwak ma tiyyiŋ yetek?

Epte moŋ! ¹⁵ Al Kuruŋ beleŋ matamiŋ goke teŋ Mose gaha inyiŋ:

“Dufayner al kura buniŋen ire yeŋbe gwaha po ireŋ.

Irde al kura igin̄ ire yeŋbe gwaha po ireŋ,” yitiŋ hi.

Yumulgaŋ 33:19

¹⁶ Niŋgeb Al Kuruŋ yiŋen̄ po gab ganuŋ al kura buniŋen̄ ire yeŋbe gwaha iryen̄. Munaj̄ al beleŋ dufaymiŋde Al Kuruŋ beleŋ basiŋa nirwoŋ yeŋ nuryen̄, irde mata igin̄ teŋ himeke gab gwaha niryen̄ yeŋ kurut yeŋ hiyen̄ gore epte ma Al Kuruŋ beleŋ buniŋen̄ iryen̄. ¹⁷ Al Kuruŋbe matamiŋ gwahade geb, Isip naŋa doyan̄ al kuruŋ Fero gobe meremiŋ pel ird ird niŋ basiŋa irdeb gaha inyiŋ: “Ge hittebe sanjine turjuŋ yan̄ wor po goyen kawan forok irmeke al megen hike kwa kuruŋ gore nurdeb ne niŋ nurnayin̄ yeŋ dufay kerdeb gogo ge gayen doyan̄ al kuruŋ girmirin̄,” inyiŋ. ¹⁸ Niŋgeb Al Kuruŋbe dufaymiŋde al kura buniŋen̄ ire yeŋbe buniŋen̄ iryen̄. Irde al kura meremiŋ pel ird ird niŋ tonan̄ tareŋ ire yeŋbe gwahade po iryen̄.

¹⁹ Be, Al Kuruŋbe gwahade hi goke al kura dufaymiŋ soŋ hekeb, “Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen mata gwaha gwaha teŋ hinayin̄ yeŋ yiŋgende dufay po gama irde basiŋa dirtiŋ kenem daha mat dufaymiŋ waltek? Epte moŋ! Niŋgeb mata buluŋ teŋ hityen gobe nindiken̄ ma forok yirde hityen gega, daniŋ Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋniniŋ ge merem yan̄ dirde hiyen̄? Gobe igin̄ moŋ,” yeŋ hanjen̄. ²⁰ Goyenpoga deŋbe al dahade geb, gwaha yeŋ han̄? Neŋ al megen niŋ gare Al Kuruŋ

beleñ dufaymiñ gama irde daha kura diryen goyen goke epte ma, “Daniñ gahade diran?” intek. Mata gobe det kura al kura beleñ iryen gore tigiri teñbe iryen al goyen, “Daniñ gahade niran?” ma inyeñ go gwahade goyen. ²¹ Be, kuwe yase yird yird albe wonja teñ kuwe yase gwahade yiren yen nurdeb dufaymiñ go po gama irde yiryen. Kuwe yase kura meteñ kuruñ uneñ uneñyen ireñ yenbe gwahade po iryen. Munañ kuwe yase kura meteñ mali untek goyen ire yeñbe igin ala iryen.

²² Niñgeb Al Kuruñ wor mata gwahade goyen po teñ hiyen. Yeñbe mata buluñ mar goyen beararmiñ kawan po kennayıñ, irde tareñmiñ wor keneñ bebak tinayıñ yeñ nurde gwamuñ yure yeñbe igin gwamuñ yuryen. Gega yeñbe bemel ma gwaha yirde ulyanđe doyan heñ heñ niñ piñen ma irde hiyen. Gobe dufaymiñ po gama irde gwaha teñ hi geb, al kura beleñ goke epte ma innayıñ. ²³ Munañ al kura Al Kurunyen buniñen dufay bana po hañ mar goyen kurabe neñ gago. Neñbe Al Kurunyen sañiñ turnuñ yan wor po goyen kennayıñ yeñ bikkeñ gitik diryin geb, tareñmiñ turnuñ yan goyen neñ gayen dikala direñ yeñ nurde hin hin. Goyenbe al kura beleñ epte ma, “Daniñ yeñ po gwaha yirde hi?” innayıñ. ²⁴ Neñbe Al Kuruñ beleñ hoy diryin gega, al miñ unkurenđe mat po ma hoy diryin. Neñ kurabe Yuda mar, kurabe al miñ hoyan Yuda mar moñ gayen hoy diryin. ²⁵ Al Kuruñ beleñ gwaha diryin goke mere basañ almiñ kura Hosea beleñ Al Kurunyen mere gahade kayyiñ:

“Ne beleñ alya bereya nere ma hinhan goyen

yadeb ‘Nere alya bereya,’ yinej.
 Irde al miŋ hoyan goyen bubulkuŋne wor po
 yeq ma nurd yunej hinhem goyen yadebe
 ‘Diriŋne yago, bubulkuŋne wor po’ yinej.”
 yitiŋ hi. *Hosea 2:23*

26 Irdeb,
 “Naŋa kurar kura Al Kuruŋ beleŋ, ‘Deŋbe nere
 alya bereya moŋ,’ yinyiŋde gor po kamebe,
 ‘Mel gabe Al Kuruŋ gwahader hitiŋ gote alya
 bereya’ yinyen,” yitiŋ hi. *Hosea 1:10*

27 Be, Al Kuruŋyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ
 Israel mar niŋ gahade tareŋ po tagalyin:
 “Israel marbe budam wor po, makaŋde niŋ saw-
 sawa yara.

Goyenpoga Al Kuruŋ beleŋ al tumŋaŋ ma
 yawaryen, al tapum muŋ po yawaryen.

28 Gobe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereya megen
 haŋ kuruŋ goyen hitte mere tiyyiŋ gote
 iginerŋ aran po forok iryen geb gogo,” yitiŋ
 hi. *Aisaia 10:22-23*

29 Mere gobe Aisaia beleŋ asaŋmiŋ bana goŋ
 meheŋ beleŋbe gahade kayyiŋ goya tuŋande.
 Mereminbe gahade:

“Doyaŋ Al Kuruŋ saŋiŋmiŋ kuruŋ wor po beleŋ
 diriŋniŋ kura yubul ma teŋ tumŋaŋ gwa-
 muŋ yuryiŋ manhan
 neŋbe Sodomya Gomoraya taunde niŋ mar
 yara hitewoŋ,” yitiŋ hi. *Aisaia 1:9*

*Israel marbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ ma irde
 han*

30 Niñgeb goke teñ neñbe gaha po yetek: al miñ hoyan Yuda mar moñ, mata huwak teñ teñ niñ dufay ma heñ hañ mar beleñ Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irdeb Al Kurun̄ diliñde al huwak hitiñ hañ. **31** Munan̄ Yuda marbe Moseyen sabare mata huwak niñ yitiñ goyen gama ird ird niñ kurut yeñ hanjen gega, Al Kurun̄ diliñde al huwak ma hitiñ hañ. **32** Goyenbe Israel mar gobe dahade niñ al huwak ma hitiñ hañ? Mel gobe Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtinjeñbe mata igin̄ teñ gab al huwak hetek yeñ nurde hanjen geb, gogo soñ hamiñ. Gobe al kura hora go ma keneñbe kukuhuk urde takteñ mayyen go gwahade yara tiyamiñ. **33** Goke teñbe Al Kurunjen asanđe gahade katin̄ hi:

“Ga kennan̄.

Ne beleñ Yerusalem taunde hora kura keren̄.

Irkeb albe kukuhuk yurde yakteñ gasa yiryeñ.

Irde hora kuruñ kura keren̄.

Irkeb albe gore yirkeb yakteñ gasa yirke kateñ bulun̄ po henayin̄.

Gega al kura yeñ ge dufaymiñ tareñ irnayin̄ marbe epte ma memya hetek hinayin̄,” yitiñ hi.

Aisaia 8:14; 28:16

10

1 Be, kadne yago, ne bener gabe Israel mar goyen Al Kurun̄ beleñ yumulgañ tiwoñ yeñ nurdeñ Al Kurun̄ gusunjañ irde himyen. **2** Mel gobe Al Kurun̄ niñ meteñ titek wor po nurde hanjen gobe fudinde yeñ igin̄ tagalen̄. Gega go teñ hanjen gobe Al Kurun̄be gwahade yeñ keñkela

ma bebak teŋya gwaha teŋ hanjen. ³ Mel gobe Al Kuruŋ diliŋde al huwak heŋ heŋ beleŋ gobe Al Kuruŋ hitte mat watiŋ goyen ma nurdeb yinġeñde sañiŋde al huwak hiniŋ yeŋ kurut yeŋ hanjen. Niŋgeb al huwak heŋ heŋ beleŋ fudinde goyen gama ma irde hanjen. ⁴ Goyenbe al kura Yesu Kristu niŋ dufaymin tareŋ iryen̄be Al Kuruŋ beleŋ al huwak inyeŋ. Niŋgeb goke teŋbe Yesu Kristu beleŋ Moseyen saba goyen pasi kiryiŋ.

⁵ Be, Mosebe sabamiŋ gama irde al huwak heŋ heŋ goke gahade kayyiŋ: “Al kura sabamiŋ gama irde hiyen albe saba gore po tareŋ irke hiyen,” yi-tiŋ hi. ⁶ Gega Yesu niŋ dufaymiŋ sañiŋ irde Al Kuruŋ diliŋde huwak hitiŋ marbe gaha yeŋ hinayiŋ: “(Yesu Kristube bikkeŋ megen gar katyiŋ gega, go ma nurdeb Yesu teŋ megen gar kateŋ kateŋ niŋ yeŋ heŋbe) dindiken uliŋ, ‘Ganuŋ beleŋ Al Kuruŋyen gasuŋde hurkuyen?’ ma yenayiŋ. ⁷ Irde (Yesu Kristube bikkeŋ kamyiŋde mat huwaryiŋ gega, go ma nurdeb al kamtiŋ gasuŋde mat Yesu go teŋ wan̄ wan̄ ge yeŋ heŋbe) dindiken uliŋ, ‘Ganuŋ al beleŋ al kamtiŋde gasuŋde kurkuyen?’ ma yenayiŋ,” yitiŋ hi. ⁸ Mere gote miŋbe gahade: “Al Kuruŋ diliŋde huwak heŋ heŋ mere gobe gisaw inor ma hi. Ketaltiŋde hi, mohon̄tiŋde hi, irde bitiŋ bana hi.” Mere gobe dufaytiŋ tareŋ ird ird mere, neŋ beleŋ tagalde tukuŋ hityen gogo. ⁹ Niŋgeb mere go yitiŋ gwahade po, al kura biŋde mat wor po Al Kuruŋ beleŋ Yesu go kamtiŋde mat isaŋ hiriŋ goyen fudinde yeŋ dufaymiŋ tareŋ iryen̄, irde yinġeŋ mohon̄de wor po, “Yesube Doyer Al Kuruŋ,” yiyyen̄be Al Kuruŋ beleŋ al go

tumulgañ tiyyen. ¹⁰ Fudinde, al kura Yesu niñ binde mat dufaymiñ sanjñ irke Al Kurun beleñ al huwak inyeñ. Irde dufaymiñ tareñ irtiñ goyen mohonđe mat kawan po tagalkeb Al Kurun beleñ tumulgañ tiyyen. ¹¹ Goke teñbe Al Kuruñyen asanđebe, “Al kura yeñ ge dufaymiñ tareñ irtiñ marbe epte ma yeñ ge memya hetek hinayıñ,” yitiñ hi. ¹²⁻¹³ Niñgeb yitiñ gwahade po, Yuda mar ma al miñ hoyan Yuda mar moñ goyen tumñañ ala Al Kurun beleñ gwaha yiryeñ. “Al kura gore Doyañ Al Kurun beleñ farañ duri yeñ hoy irnayıñ marbe tumñañ yumulgañ tiyyen,” yirin geb, yeñbe al kura farañ niñ hoy irnayıñ mar tumñañ gote Doyañ Al Kurun hiyyen. Irde go mar goyen guram yirde sanjñ wor po yirde hiyeñ.

¹⁴ Goyenbe al kura Doyañ Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ ma iryenbe daha mat hoy iryen? Irde yende mere momoñmiñ kura muñ ma nurniñ kenem daha mat yeñ ge dufaymiñ tareñ iryen? Irde yeñ ge al kura beleñ ma tagalkeb daha mat nuryen? Epte moñ. ¹⁵ Irde mere goyen tagal tagal niñ hulyan ma yirnayıñbe ganuñ mar beleñ daha mat mere goyen tagalnayıñ? Hubu wor po. Goke teñbe gahade Al Kuruñyen asanđe katin hi: “Al kura kuñ Al Kuruñyen mere igin goyen tagalde hiyeñ al gobe Al Kurun beleñ igin wor po kinyen,” yitiñ.

¹⁶ Goyenpoga Yuda marbe tumñañ ma Yesu niñ yitiñ mere igin goyen nurde dufaymiñ sanjñ iramiñ. Kura po ga gwaha tiyamiñ. Niñgeb goke teñbe Aisaia beleñ, “Doyañ Al Kurun, mere tagalde hiteke ganuñ al beleñ fudinde yeñ nurde

dufaymiñ tareñ irnayin? Hubu wor po,” yiriñ.
17 Niñgeb al kura Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ ire yeñbe meremiñ wa nurde gab dufaymiñ sañiñ iryen. Goyenbe mere igin goyen daha mat nuryeñ? Gobe al kura beleñ Yesu Kristuyen mere goyen tagalke gab nuryeñ. **18** Goyenbe gusuñaj kura dire? Israel marbe mere igin goyen ma nuramiñ? Moñ, nuramiñ. Niñgeb goke teñbe Al Kurunyen asanđe gahade katiñ hi:

“Sabamiñbe megeñ kuruñ gare nurde tukutinj ala tiyyinj.

Irde meremiñbe nañä kuruñ gayen kuñ pasi hiriñ,” yitiñ. **Tikij 19:4**

19 Be, sopte gusuñaj kura dire? Israel mar gobe mere gote miñ bebak ma tiyamij? Moñ, bebak tiyamij. Gega mere goyen harhok unamiñ. Niñgeb goke Al Kuruñ beleñ yiriñ goyen bikken Mose beleñ gahade kayyiñ:

“Nebe alya bereya nere yitiñ moñ goyen yawarenj.

Irkeb go yeneñbe bitinjde igin ma nurnayin. Irde merene bebak ma titinj mar goyen yawarenj.

Irkeb goke bitinj ar yiyyenj,” yitiñ hi. **Saba 32:21**

20 Irde Aisaia beleñ Al Kurunyen mere tagal tagal niñ kafura ma heñbe Al Kurunyen mere goyen kawan po gaha yiriñ:

“Nebe al kura ne niñ ma nañkeneñ hitinj mar beleñ nenamiñ.

Irde ne niñ gususuñaj ma henj hitinj mar hitte nigen kawan hemeke nenamiñ,” yitiñ hi.

Aisaia 65:1

21 Goyenpoga Israel mar niŋ teŋbe gaha yiriŋ:
 “Wampot mat waŋ waŋ wawuŋ hihi gayen
 merene gama ma irde tonan̄ saŋiŋ wor po
 hen̄ haŋ mar goyen
 ne hitte wawoŋ yeŋ hanne yak irtiŋde hime,”
 yitin̄ hi. *Aisaia 65:2*

11

Al Kurun̄ beleŋ Israel mar buniŋen̄ yiryiŋ

¹ Be, Israel marte matabe gwahade geb, Al Kurun̄ beleŋ alya bereyamiŋ goyen pel yiryiŋ? Moŋ, gwaha ma yiryiŋ! Nigeŋ wor Israel mar al, irde Abrahamyen asem, irde Benyaminyen* miŋde niŋ al. ² Fudinde, Al Kurun̄be Israel mar goyen forok ma yekeya basiŋa yiryiŋ geb, alya bereyamiŋ go ma pel yiryiŋ. Be, deŋbe Al Kurun̄yen asan̄de Al Kurun̄yen mere basaŋ al Elaia beleŋ Israel mar niŋ igin̄ ma nurde Al kurun̄ gusuŋaŋ iryiŋ gote baran̄miŋbe bitiŋ sir ma yeŋ hiyen gogo. ³ Be, Elaia beleŋ Al Kurun̄ gaha inyiŋ: “Doyaŋ Al Kurun̄, mere basaŋ margebe gasa yirke kamaŋ. Irde ge galak girde hanjen̄ altabe pir yirde pasi haŋ. Ne muŋ po gab gago hime gega, ne wor mununniŋ teŋ haŋ,” inyiŋ. ⁴ Irkeb Al Kurun̄ beleŋ dahade wol hiriŋ? Yeŋ beleŋ gahade wol hiriŋ: “Nebe nigeŋ ge Israel mar 7,000 basiŋa yirmiriŋ haŋ. Niŋgeb mel gobe det toneŋ kura Bal inen̄ hanjen̄ goyen ma dolon̄ irde haŋ,” inyiŋ. ⁵ Niŋgeb gayenter gayen wor Israel mar bana al kura Al Kurun̄ beleŋ buniŋen̄

---

* **11:1:** Benyaminbe Yekop urmiŋ weŋ 12 bana goŋ funaŋbe gogo.

yirde iginj iginj yirde basinjə yirtiŋ mar kura hanj.

⁶ Mel gobe Al Kurunj beleŋ buniŋen yirde iginj iginj yirtiŋ geb, basinjə yiryinj. Mel gote mata iginj goke ma basinjə yiryinj. Munanj matamij iginj goke Al Kurunj beleŋ buniŋen yirde iginj iginj yiryinj manhan yeŋ beleŋ buniŋen yirde iginj iginj yiryinj gobe miŋ miŋmoŋ hewoŋ.

⁷ Niŋgeb Israel mar niŋ daha yetek? Mel gobe Al Kurunj diliŋde al huwak heŋ heŋ ge kurut wor po yeŋ hinhan. Goyenpoga gwahade ma haminj. Alya bereya Al Kurunj beleŋ yumulgan tiye yeŋ basinjə yirtiŋ mar gore muŋ po gab Al Kurunj diliŋde al huwak haminj. Munanj budam kurunj gobe biŋ tareŋ wor po irde Al Kurunyen mere pel iramiŋ. ⁸ Matamij gwahade goke Al Kurunyen asanđe gahade katinj hi:

“Al Kurunj beleŋ mel gote dufaymiŋ mala tiyyinj. Irkeb gayenter diliŋde Al Kurunyen mere keneŋ hanj gega, bebak ma teŋ hanj.

Irde kirmiŋde Al Kurunyen mere nurde hanj gega, wukkek ma nurde hanj,” yiňiŋ hi. *Saba 29:4; Aisaia 29:10*

⁹ Irde Dewit beleŋ gaha yiriŋ:

“Dula matamij gore po yukuŋ buluŋde yukukeb buluŋ hewoŋ.

Irdeb yakteŋ gasa yirwoŋ.

Mata buluŋmiŋ gote muruŋgembe gogo teŋ hinayinj.

¹⁰ Go mar goyen dilin titmiŋ heŋbe epte ma naŋkenwoŋ.

Irde hugiñej kanduk kuruñ bana heñ pukinj werwer po heñ hiwoñ,” yitiñ hi. *Tikiñ 69:22-23*

¹¹ Be, Israel mar gwahade hañ goke gusuñaj kura direñ. Israel mar yakteñ gasa yiryeñ yitiñ goyenbe fudinde gwaha yirke hugiñej buluñ po heñbe sopte iginj hetek ma henayinj? Moñ! Israel mar gote mata buluñ niñ teñbe Al Kuruñ beleñ al miñ hoyan Yuda mar moñ goyen yumulgañ tiyyinj. Gogab Israel mar beleñ go yeneñbe, “Daniñ geb neñbe gwahade ma hite?” yeñ biñ huwarwoñ yeñ nurdeb gogo Al Kuruñ beleñ gwaha yiryeñ. ¹² Be, Israel mar beleñ mata buluñ tiyamiñ goke teñ Al Kuruñ beleñ al miñ hoyan megen hañ kuruñ goyen iginj iginj wor po yiryeñ. Irde Israel mar beleñ Al Kuruñyen mere gama ird ird niñ soñ hamiñ goke teñbe al miñ hoyan Yuda mar moñ goyen iginj iginj wor po yiryeñ. Niñgeb Israel mar tumñañ Al Kuruñ hitte mulgañ henayinjbe Al Kuruñ beleñ daha tiyyen? Yeñbe amaneñ wor po nurdeb al iginj iginj yiryeñ gobe kuruñ wor po, hanķapya iginj iginj yiryeñ gote folek wor po yiryeñ!

¹³ Be, deñ al miñ hoyan Yuda mar moñ goyen mere kura direñ tihim. Nebe Al Kuruñ beleñ al miñ hoyan Yuda mar moñ hitte kuj merene tagalde hayinj nineñbe meteñ go nuntiñ geb, meteñne goke turuñ turuñ titek hime. ¹⁴ Gwaha teñ himeket nigen al Israel mar goyen neneñbe, “Daniñ neñbe gwahade ma hite?” yeñ biñ huwarke mel goyen kura Yesu nud unkeb Al Kuruñ beleñ yumulgañ tiwoñ yeñ nurde gwaha teñ himyen. ¹⁵ Israel mar beleñ Al Kuruñyen

mere pel iramiŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ mel go harhok yuneŋbe al miŋ hoyan Yuda mar moŋ goyen awalik yiryin. Gega Israel mar gore Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ hekeb Al Kuruŋ beleŋ yumulgaŋ teŋ daha yiryeŋ? Igin wor po yiryeŋ. Go tinayin gobe al kamtiŋde mat huwartinj yara tinayin. ¹⁶ Mata gwahade forok yiyyen gobe beret kura Al Kuruŋ unniŋ yeŋ kaŋbe ubala teŋ parwek dirŋen muŋ kura Al Kuruŋ galak irnayin gobe beret kuruŋ goyen wor tumŋan Al Kurunyen hiyyen go gwahade goyen. Irde he kura goyen filginiŋbe Al Kuruŋ beleŋ wukkek iryenŋbe he gote haninjya piginjya kuruŋ goyen wor wukkek henayin go gwahade goyen.

¹⁷ Be, olip he yase gote haninj kura walde yemeydeb olip he duwi kurate haninj teŋbe waltiŋde gore tur irke he duwi gote haninjbe he yase gote haninj hiriŋ. Irde olip yase filginiŋ beleŋ fe tuluŋ teŋ hi goyen olip duwi haninj gor tur irtiŋ goyen wor fimiŋ goyen tuluŋ teŋ gergeŋ hiriŋ. Be, olip duwi haninj gobe deŋ al miŋ hoyan Yuda mar moŋ gogo. Munanj olip yase haninj gobe Israel mar. Niŋgeb Israel mar Al Kuruŋ harhok unamiŋ gote gasuŋbe deŋ beleŋ tamiŋ. ¹⁸ Niŋgeb dindikerŋ ge turunj turunj teŋ he yase gote haninj waltiŋ Israel mar goyen det dirŋen yeŋ ma nurde yuneŋ hinayin. Deŋbe dulŋ po tur dirtiŋ hanj. Deŋ beleŋ olip yase gote filginiŋ[†] goyen tareŋ ma irde hanj. Gwahade yarabe filginiŋ gore gab deŋ goyen sanŋiŋ dirde hi. ¹⁹ Goyenpoga deŋ beleŋ

---

^{† 11:18:} Olip yase filginiŋbe Israel marte hakwamiŋ Abraham, Aisakyabe Yekopya niŋ yitiŋ.

huwardeb, “Gwaha, goyenbe olip yase gote hanij Israel marbe banj yenj kattij yara geb, nej gare gasunjmiñ titij go,” yenj hanj. ²⁰ Be, gobe fudinde gega, mel gobe Yesu niñ dufaymiñ tareñ ma yirkeb gogo walde yimiyyiñ. Munañ deñbe yenj ge dufaytiñ tareñ irtiñde matbe gogo gasunjmiñ tamiñ. Deñ wor Al Kuruj beleñ Israel mar pel yiryiñ gwahade goyen diryen geb, dindiken ge turuñ turuñ ma teñ kafura henj ga hinayiñ. ²¹ Al Kuruj beleñ he yase gote hanij wor po goyen yenj ge dufaymiñ sanij ma yirkeb walde yimiyyiñ. Niñgeb deñ olip duwi hanij dulinj dawanj gor tur dirlinj goyen Al Kuruj niñ dufaytiñ tareñ ma yirnayiñbe walde demey demeymiñbe meteñen moñ geb, dindigen ge turuñ turuñ ma teñ kafura henj ga hinayiñ.

²² Niñgeb Al Kurujbe iginj iginj po ma diryen, buluñ dirtek goke mananj nurde ga hinayiñ. Yenjbe al kura meremiñ gama ma irde hinayiñ marbe buluñ yiryen. Munañ deñ yenj ge dufaytiñ tareñ irtiñ marbe iginj iginj diryen. Munañ gwahade ma tinayiñbe deñ wor walde dimiyyen. ²³ Be, Israel mar Al Kuruj beleñ bikkeñ walde yimiyyiñ goyen yenj ge dufaymiñ sanij ma yird yird mata goyen tubul tinayiñbe Al Kuruj beleñ yadef olip hemiñde sopte tur yiryen. Al Kurujbe gwaha yird yird tareñ miñyanj geb, iginj gwaha yiryen. ²⁴ Deñbe olip duwi hanij yara gega, Al Kuruj beleñ olip yasere gor tur dirkeb he gote hanijde geren haminj. Niñgeb Israel mar olip yase gote hanij wor po goyen gasuñejde sopte tur ird irdbe meteñen moñ wor po. Arañej po

tur iryeñ.

Al Kurunjbe al tumjanj buniyen yirde hiyen

²⁵ Be, kadne yago, mere kura banare niñ goyen denjeñ keñkelə bebak tiwoñ yeñ nurde hime. Gogab dufaytiñ wukkek yeñ dindikeñ ge turunj turunj ma teñ hinayinj. Be, merebe gahade: Israel mar beleñ biñ tareñ irde Al Kurunyen mere pel irde hañ gobe hugineñ ge moñ. Go teñ hañ gobe al miñ hoyanj Yuda mar moñ goyen Al Kurunj beleñ dufayminde gwahade wanayinj yeñ nuryinj goyen warñ ep heke gab bada heñ Al Kurunj niñ biñ mulganj henayinj. ²⁶ Irkeb Al Kurunj beleñ Israel mar goyen tumjanj yumulganj tiyyenj. Niñgeb goke teñbe Al Kurunyen asañde gahade katiñ hi: “Yumulganj teñ teñ Albe Yerusalem[‡] mat forok yiyyenj.

Yenj beleñ Yekopyen miñde niñ marte mata buluñ goyen yad siñja yiryeñ.

²⁷ Goya goyenbe mata buluñmiñ halde yunenj.
Gabe mel go hitte biñja timiriñ go goyen,”
yitiñ hi. *Aisaia 59:20-21; 27:9*

²⁸ Be, gayenter gayen Israel mar gobe Yesu niñ yitiñ mere iginj goyen pel irde hañ geb, mere iginj gobe deñ al miñ hoyanj Yuda mar moñ hitte kukeb gogo nurde hañ. Mata gobe deñ ge teñ forok yitiñ geb, gogo Israel mar gore Al Kurunj asogo irde hañ. Gega Israel marbe asem weñ Abraham, Aisakyabe Yekopya goke teñbe Al Kurunj beleñ basiñja yiryinj geb, gayenter wor Israel mar goyen bubulkuñne wor po yeñ nudr yuneñ hi. ²⁹ Al Kurunjbe alya bereya nigen yeñ basiñja yirde

---

[‡] **11:26:** Kurabe Saion.

guram yirde sañiŋ yiryen̄be go ma sopte tareŋmiŋ tumulgaŋ tiyyeŋ geb, gogo Israel mar niŋ aman̄eŋ nurde hiyen. ³⁰ Munaŋ deŋ al miŋ hoyar Yuda mar moŋbe bikkeŋ Al Kurunyen mere gama ma irde hinhan gega, Israel mar gore meremiŋ gama ma irkeb gayenter Al Kurunyen buniŋeŋ dufaybe deŋ hitte hi. ³¹ Niŋgeb Israel mar Al Kurunyen mere gama ma irde haŋ goyen wor Al Kurunybe deŋ Yuda mar moŋ goyen buniŋeŋ diryiŋ gwahade goyen po yiryen̄. ³² Al Kuruny beleŋ alya bereya buniŋeŋ yirde igin̄ igin̄ ma yiryen̄be epte ma mata buluŋ bana mat siŋare katnayıŋ goyen yikala yireŋ yeŋbe nurtiŋde po alya bereya tumŋaŋ yubul tike meremiŋ pel irtiŋde po hinhan.

³³ Fudinde, Al Kurunyen buniŋeŋ dufayya dufay wukkekmiňabe kuruŋ wor po. Yeŋbe det kuraŋ ma wor po amu heŋ hiyen. Niŋgeb ganuŋ al beleŋ dufay kerde hiyen goyen gwahade gwahade yeŋ tagalnayıŋ? Irde ganuŋ al beleŋ matamiňbe gwahade yeŋ bebak tinayıŋ? Hubu wor po! ³⁴ Niŋgeb goke teŋbe Al Kurunyen asanđe gahade katiŋ hi:

“Ganuŋ beleŋ Doyaŋ Al Kurunyen dufay keneŋ bebak tiyyeŋ? Epte moŋ.”

Ganuŋ beleŋ dufay igin̄ kura unyeŋ? Epte moŋ,”
yitiŋ hi. *Aisaia 40:13*

³⁵ Irde,

“Ganuŋ beleŋ Al Kuruny det kura untiŋ geb, gote wolmiňeŋ untek hi? Hubu wor po,” yitiŋ hi. *Yop 41:11*

³⁶ Fudinde, det kuruŋ gabe Al Kuruŋ hitte mat po watiŋ, irde yeŋ beleŋ po yiryinj. Irde det kuruŋ gabe yeŋ beleŋ po gab pasi kiryen. Niŋgeb yeŋ po ga hugiŋeŋ deŋem turŋunyan irde hitek! Fudinde wor po.

12

Yesuyen alya bereyat mata gergeŋ

¹ Niŋgeb, kadne yago, Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen buniŋeŋ wor po dirde hiyen geb, mere tareŋ po direŋ tihim: megen heŋya dindiken goyen det kura Al Kuruŋ galak irtiŋ yara Al Kuruŋ unnayinj. Gwaha irniŋ yeŋbe dindiken goyen Al Kuruŋ diliŋde wukkek, yeŋ beleŋ amanęŋ nurtek mat po mata teŋ hinayinj. Mata gwaha teŋ hinayinj gobe Holi Spirityen saŋiŋde Al Kuruŋ dolonj ird ird matabe gogo teŋ hinayinj. ² Irde megen niŋ marte mata go ma gama irde hinayinj. Gwaha titŋeŋbe dufaytiŋ gergeŋ iginj po yirde matatiŋ hoyan teŋ hinayinj. Gwaha irde gab Al Kurunyen dufay goyen kenen bebak teŋ hinayinj. Al Kurunyen dufayde det damiŋbe iginj, mata da-hadebe Al Kuruŋ beleŋ amanęŋ nurde hiyen, irde mata damiŋbe Al Kurun diliŋde bulun miŋmoŋ goyen yeneŋ keŋkela bebak teŋ hinayinj.

³ Be, Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ nirde iginj iginj nirde meteŋmiŋ nuntiŋ geb, deŋ haŋ kurun goyen mere kura direŋ tihim. Merebe gahade: deŋ bana goyen al kura yinŋeŋbe al gwahade moŋ gega, nebe al gwahade yeŋ yinŋeŋ ge turuŋ turuŋ ma teŋ hiyen. Gwaha titŋeŋbe Al Kuruŋ niŋ du-faytiŋ tareŋ ird ird goyen bitiŋ bana kirtiŋ gobe

dahade, kuruŋ ma dirŋeŋ goyen keŋkela dufay
 heŋ̊ bebak teŋ̊ gab den dunjkureŋ dunjkureŋbe
 dahade haŋ̊ goyen nurde hinayin. ⁴ Gobe neŋ̊ ku-
 ruŋ gabe ulniniŋ̊ pigin manaq, irde ulniniŋ̊debe
 det kurayen kurayen goyen gor haŋ̊ geb, gago
 dineŋ̊ hime. Be, det gobe meteŋ̊ uŋkureŋ po
 ma teŋ̊ haŋ̊, hoyan hoyan teŋ̊ haŋ̊. ⁵ Niŋgeb
 gwahade goyen po, neŋ̊be budam wor po gega,
 Yesu Kristuya henbe Yesuyen uliŋ pigin po hitiŋ
 hite. Irde neŋ̊ dunjkureŋ dunjkureŋbe Yesuyen
 alya bereya hoyan hoyan goyen faraŋ yurd yurd
 niŋ̊ hite. ⁶ Goke teŋ̊be neŋ̊ kuruŋ gabe Al Kuruŋ
 beleŋ bunineŋ̊ dirde igit igit dirdeb Holi Spiriti-
 yen tareŋ forok ird ird mata kurayen kurayen
 goyen nende gigen duntiŋ hite. Gwahade duntiŋ
 gobe Al Kuruŋ beleŋ neŋ̊ dunjkureŋ dunjkureŋ
 damiŋ duneŋ yen dufaymiŋ kirtiŋ goyen po gama
 irde duneŋ hiyen. Niŋgeb al kura Al Kurunyen
 mere basaŋ heŋ̊ tagal tagal mata miŋyaŋ kenem
 Al Kuruŋ niŋ̊ hekkeŋ nurde hitiŋ gobe kuruŋ
 ma dirŋeŋ goyen keneŋ bebak teŋ̊ gab meteŋ̊be
 goyen tunjande po meteŋ̊ teŋ̊ hiyen. ⁷ Al kura
 al hoyan faraŋ yurd yurd sanjiŋ titiŋ kenem go
 tareŋ titiŋ goyen gama irde al faraŋ yurde hiyen.
 Munaq al saba yird yird tareŋ titiŋ kenem yen
 wor gwahade po, saba yirde hiyen. ⁸ Be, al kura
 al hoyan kanduk yenke sanjiŋ yird yird tareŋ
 titiŋ kenem gwahade po teŋ̊ hiyen. Munaq al
 kura al hoyan det yuneŋ yuneŋ tareŋ titiŋ kenem
 wilakŋeŋ nurdeya det al yuneŋ hiyen. Irde al
 kura doyaŋ al heŋ̊ heŋ̊ tareŋ titiŋ kenem al gobe
 yul ma yenbe al hoyan keŋkela doyaŋ yirde hiyen.

Irde al kura al hoyaq buniyen yird yird saqin titiq kenem al gobe aman dufay hende gwaha teq hiyen.

Kadtiq ge amanen nurd yuneq hinayiq

⁹ Be, denbe al hoyaq niq amanen nurd yuneqyabe bitinde mat fudinde wor po gwaha teq hinayiq. Irde mata buluqbe harhoktiq yuneq, mata iginbe tareq po yanarde hinayiq.
¹⁰ Kadtiqya kadom amanen nurd gunen teq eke merere po hinayiq. Irde dindiken turuq yir-tinenbe kadtiq yago wa turuq yirde hinayiq.
¹¹ Be, Al Kurunyen meteq teq teq niq piyen ma heq hinayiq. Tareq po heqbe bitiq bana mat wor po Al Kurunyen meteq teq hinayiq.
¹² Irde Al Kurunq beleq igin diryen yeq goke doyan heqya amanen po nurde hinayiq. Kanduk bana heqyabe Al Kurunq beleq kanduk go pasi iryeq yeq doyan heq niq piyen ma heq hinayiq. Irde hugineq Al Kurunq mere irde hinayiq. ¹³ Be, Al Kurunyen alya bereya kura det kurang amu heq hike yenerbe dettiq kura yunen hinayiq. Irde al hoyaq yatiqde wakeb gargar yirde hinayiq.

¹⁴ Be, al kura buluq buluq dirde hinayiq mar goyen Al Kurunyen tarende guram yirde saqin yirde hinayiq. Sopte dineq hime. Al goyen guram yirde tareq yirde hinayiq, karan ma yurde hinayiq. ¹⁵ Irde alya bereya amanen nurde hikeb deq wor yeq nurnayiq gwahade goyen po amanen nurde hinayiq. Irde alya bereya esen hikeb deq wor yeq nurnayiq gwahade goyen po nurde esen hinayiq. ¹⁶ Dindiken uliqbe awalikde hinayiq. Irde dindiken ge turuq turuq ma teqbe

al mali deñem moŋ mar goya awalik heŋ heŋ niŋ amanęŋ nurde hinayıŋ. Irde, “Neňbe dufay wukkeŋ epte hite,” yeŋ ma nurde hinayıŋ.

¹⁷ Be, al kura beleŋ buluŋ buluŋ dirkeb wol hihim yeŋ buluŋ ma irde hinayıŋ. Al tumňaŋ diliňde mata igin po teŋ teŋ niŋ keŋkela heŋ ga hinayıŋ. ¹⁸ Irde bitiŋ kamke al hoyanya tumňaŋ awalikde heŋ heŋ belňeŋ kura hike kenem gwahade heŋ heŋ ge kurut wor po yeŋ hinayıŋ. ¹⁹ Kadne yago, al kura beleŋ buluŋ dirkeb wol ma heŋ hinayıŋ. Gwaha titňeňbe Al Kuruŋ haniňde kerde hinayıŋ. Irkeb yeŋ beleŋ gab al goke bearar teŋ murunđem buluŋ unyeŋ. Al Kuruňyen asaňde Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ, “Buluŋ diraŋ mar goyen wol heŋ heŋ gobe nere meteň. Ne beleŋ gab matamň gote murunđem yuneŋ,” yiriŋ geb, gago dineŋ hime. ²⁰ Niňgeb Al Kuruŋ beleŋ, “Asogoge kura biňge kamke yenenębe biňge yuneŋ hayin. Fe niŋ yirkeb fe yuneŋ hayin. Gwaha teŋ hayin goyen geneňbe mel gobe memya niŋ yumu henayıŋ. Gobe kak kulum bok yeŋ hitiŋ yade al go tonaj hende yerayıŋ go gwahade goyen,” yitiŋ geb, wol ma heŋ mata igin gwahade po teŋ hinayıŋ. ²¹ Mata buluŋ beleŋ fole dirtek ma hinayıŋ. Gwahade hitňeňbe mata igin po teŋ hinayıŋ. Irkeb goreb mata buluŋ fole irde hiyen.

13

Doyaŋ mar karkuwaŋ palap yirde hinayıŋ

¹ Be, gabmanbe Al Kuruŋ beleŋ kerdeb alya bereya doyaŋ yird yird saňiŋ untıŋ geb, deň kuruŋ gobe doyaŋ martiňde yufukde heŋ meremiň

gama irde hinayinj. ² Munaŋ doyaŋ marte mere pel irde haŋ mar gobe yeŋ goyen po ma asogo yirde haŋ. Gobe Al Kuruŋ, gabman goyen kerde tareŋ untıŋ al goyen asogo irde haŋ. Niŋgeb gwaha teŋ haŋ marbe yiŋgeŋ kanduk yawarnayinj. ³ Doyaŋ marbe mata igit̄ teŋ haŋ mar goyen buluŋ yirtek ma nurdeb mata buluŋ teŋ haŋ mar go po gab buluŋ yird yird niŋ nurde hanjen geb, gogo doyaŋ marte mere nurde hinayinj dineŋ hime. Denjebe doyaŋ martıŋ beleŋ buluŋ dird dird niŋ kafura heŋ haŋ kenem mata huwak po teŋ hinayinj. Irkeb turuŋ dirde hinayinj. ⁴ Mel gobe keperd keperdtıŋ igit̄ ird ird niŋ Al Kuruŋ beleŋ meteŋ yuntıŋ geb, gogo mata huwak teŋ hikeb turuŋ dirde hinayinj. Gega doyaŋ mar gobe mata buluŋ gote muruŋgem duneŋ duneŋ tareŋ miŋyaŋ geb, mata buluŋ tinayinjbe mel goke kafura henayinj. Mel gobe Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋ teŋ haŋ mar goyen beararmiŋ yikala yird yird meteŋ yuntıŋ geb, mata buluŋ mar goyen muruŋgem buluŋ yunen hanjen. ⁵ Niŋgeb goke teŋbe doyaŋ martinđe mere gama irde hinayinj. Go teŋ hinayinj gobe doyaŋ martıŋ beleŋ buluŋ dird dird niŋ kafura heŋya po ga ma teŋ hinayinj. Mata igit̄ teŋ teŋ dufay gama ird ird niŋ bitiŋde wukkeŋ wor po nurdeya ga teŋ hinayinj.

⁶ Niŋgeb goke teŋbe teks wor yerde hinayinj. Doyaŋ marbe alya bereya doyaŋ yird yird meteŋ yuntıŋ geb, teks go yadebe gore po alya bereya faraŋ yurde hanjen. ⁷ Niŋgeb deŋ tumhaŋ da kura gabman haninđe kertek gobe kerde hinayinj. Teks kurayen kurayen yertek haŋ kenem yerde

hinayıñ. Munañ kafura yirtek marbe kafura yirde hinayıñ. Irde palap yirtek yenenþe palap yirde hinayıñ.

Kadtiñ ge amaþen nurde yunen hinayıñ

⁸ Be, al kura hitte kun det kura niñ gusuñan irde yawartıñ kenem araþen po wol heñ hinayıñ. Irkeb gog po hubu hiyyen. Goyenpoga wol heke hubu ma hetek det kurabe kadtiñ ge amaþen nurd yunen yuneñ mata gogo geb, hugineñ gwahade po teñ hinayıñ. Al kura kadom ge amaþen nurde unen hi al gobe Moseyen saba kuruñ gote miñ goyen gama irde pasi irde hiyeñ geb, gogo kadtiñ ge amaþen nurde yunen hinayıñ dinen hime. ⁹ Moseyen sabarebe, “Al berem yan belen bere hoyan ma duwan irde hiyeñ. Bere wor gwahade po teñ hinayıñ. Irde al ma gasa yirke kamde hinayıñ, kawe ma teñ hinayıñ, kadtiñ igin hike kenenþe daniñ nebe gwahade mon yeñ ma nurde hinayıñ,” yitiñ. Irde saba go banabe mere sañiñ hoyan manañ hañ. Goyenbe saba bana mere tareñ hañ kuruñ gote miñ wor pobe mere uñküren gago po: “Gigeñ ge amaþen nurde hayen gwahade goyen po, al hoyan niñ manañ gwahade po nurde yuneñ hayin,” yitiñ go goyen. ¹⁰ Al kura kadom ge amaþen nurd yunen hiyeñ al gobe epte ma kadom buluñ yiryeñ. Goke teñbe al kura kadom ge amaþen nurd unyen al gobe Moseyen saba kuruñ goyen gama ird pasi hiyyen yihiim gago.

Nalu funaþbe binde heñ hi

¹¹ Be, deñ gayenterbe da nature hañ goyen nurde hañ geb, gago mata igin gwahade teñ

hinayin dinhem. Hañkapyä deñ beleñ Yesu Kristu niñ dufaytiñ tareñ iramiñ goyenter mat wañ wañ gayenterbe yeñ beleñ dumulgañ tiyyeñ nalu funañ goyen binde wor po hen hi. Niñgeb dufaytiñde firtiñ yara hañ goyen bitiñ bak yetek nalu gobe bikkeñ binde hihi geb, huwarnanj.

¹² Mata buluñ gobe wawuñ kidoma yara goyen hubu heweñ tiya. Irkeb naña fay urde wuk yewenj tiya geb, kidoma bana niñ mata buluñ gobe yubul po teñbe Al Kuruñyen mata hulsi yara goyen tanarde hinayin. Gobe fulenjare niñ amil ain beleñ po irtiñ goyen hor titiñ yara teñ hinayin.

¹³ Niñgeb fareñde hañ marte mata iginj po teñ hinayin. Irde dula mata po teñ teñ mata, fe nene kukuwa henj henj mata, leplep mata, kari buluñ buluñ teñ teñ mata, irde ard ard matayabe kadom iginj mat hike goke biñ ar yeñ yeñ mataya goyen ma po teñ hinayin. ¹⁴ Gwaha titjenjbe Doyañ Al Kuruñ Yesu Kristuya henj yeñ beleñ mata iginj teñ hiyen gwahade po teñ hinayin. Irde megen niñ dufay buluñ go gama irde ultiñde amanj henj henj niñ ma nurde hinayin.

14

Kadtiñde mata niñ mali ma tagalde hinayin

¹ Be, deñ hañ bana goyen al kura dufaymiñ Al Kuruñ niñ sanjiñ irtiñ goyen tareñ wor po ma hike yenenjbe goke ma nurde awalik yirde hinayin. Irde dufaymiñ kura goke mel goya kadom mohonjde ma teñ hinayin. ² Al kurabe Al Kuruñ niñ dufaymiñ tareñ irtiñ goyen kuruñ geb, det kuruñ

gabe iginj ala netek yeŋ nurde hanjen. Goyen-poga al kurabe Al Kuruj niŋ dufaymiŋ sanjŋ irtiŋ goyen hako po haŋ geb, paŋiŋ po gab iginj nen hitek yeŋ hanjen. ³ Niŋgeb al kura det kuruj gabe iginj nene hitek yeŋ hinayiŋ mar beleŋ paŋiŋ po nene hinayiŋ mar goyen, “Dufaytiŋbe tareŋ moŋ,” yeŋ yeneŋ tagal yuneŋbe al goyen go ma yenhet yenhet ma yirde hinayiŋ. Irde paŋiŋ po nene hinayiŋ mar beleŋ det kuruj gayen iginj ala nene hinayiŋ mar goyen, “Deŋbe buluŋ teŋ haŋ,” yineŋ merer ma yirde hinayiŋ. Mel gobe tumŋaŋ Al Kuruj beleŋ bikkeŋ iginj ala yintiŋ haŋ geb, gago dinenŋ hime. ⁴ Deŋbe al ganuŋyen tareŋde al hoyanđe meteŋ mar tagal yuneŋ haŋ? Mata gobe buluŋ wor po! Niŋgeb meteŋ mar gobe Doyaŋ Almiŋ beleŋ gab mel gote mata yeneŋbe iginj ma buluŋ yinyen. Doyaŋ Al Kurujbe mel go iginj sanjŋ yiryeŋ geb, tareŋ po huwarnayiŋ.

⁵ Gwahade goyen po, al kurabe nalu kura po gab nalu keŋkelak, Al Kuruŋyen nalu yeŋ nurde hanjen. Goyenbe al kurabe nalu tumŋaŋ iginj ala tunjande po yeŋ nurde hanjen. Goyenbe goyen goke kadom mohonđe ma teŋ hinayiŋ. Nalu kuraŋ dahade kura nurde hinayiŋ gobe yingen binđe po hiyen. ⁶ Fudinde, nalu kura po gab nalu keŋkelak Al Kuruŋyen nalu yeŋ nurde hanjen marbe Doyaŋ Al Kuruj turuŋ ird ird niŋ gwaha teŋ hanjen. Irde al kura det kuruj gab iginj netek ala yeŋ hanjen mar wor biŋge goke Al Kuruj iginj nud unenŋ gab nene hanjen geb, go mata gore Al Kuruj turuŋ irde hanjen. Irde al kura det kura kutŋa irde hanjen marbe go teŋ hanjen

goreb Al Kuruŋ turuŋ irde det kutŋa irtiŋ goke Al Kuruŋ iginj nurd uneŋ hanjen. ⁷ Neŋ kuruŋ gayen hitek ma kamtek wet kuruŋ gobe nindiken ge ma hitek, Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ teŋ hitek geb, gogo teŋ hityen. ⁸ Niŋgeb dilniniŋ gergeŋ hitek gabe Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ po teŋbe hitek. Irde kamtek wor yeŋ ge po teŋ kamtek. Niŋgeb dilniniŋ gergeŋ hitek wet ma kamtek wet kuruŋ goyen tumŋaŋ neŋbe Al Kuruŋyen alya bereya po geb.

⁹ Be, goyen goke teŋbe al kamtiŋya diliŋ gergeŋ hanja kuruŋ gote Doyaŋ Al Kuruŋ heweŋ yeŋbe Yesu Kristu gogo megen gar kateŋ kamde sopte huwaryinj. ¹⁰ Niŋgeb denbe danij geb kadtiŋde mata yeneŋ goke merer yirde hanj? Irde danij geb kadtiŋ goyen al tareŋ miŋmoŋ yeŋ yeneŋ tagal yuneŋbe al goyen ma yenhet yenhet yirde hanj? Neŋbe tumŋaŋ Al Kuruŋ diliŋde merere huwartek geb, gwaha ma teŋ hinayinj. ¹¹ Neŋ tumŋaŋ Al Kuruŋ diliŋde merere huwartek goke Al Kuruŋyen asanđe gahade katij hi:

“Doyaŋ Al Kuruŋbe gaha yeŋ hi:
‘Fudinde wor po nebe gwahader himyen.
Megen niŋ mar tumŋaŋ ne hitte waŋ dokolhoŋ
yuguluŋ tinayinj.

Alya bereya tumŋaŋ, “Gebe Al Kuruŋ,” nin-
nayinj,’ ” yitiŋ hi. *Aisaia*
45:23

¹² Goke teŋbe yitiŋ gwahade po, neŋ kuruŋ gabe
nende gigen mataniniŋ Al Kuruŋ momoŋ irniŋ.

¹³ Niŋgeb, kadnininjde mata yeneŋ goke ma
tagalde hitek yeŋ dufay sanjŋ po kertek. Irdeb
mata gwaha titeke al kadtiŋ dufaymiŋ buluŋ
heke mata buluŋde katnak yeŋbe mata gwahade

ma titek yej dufay taren̄ po kerde ga mata tej hinayin̄. ¹⁴ Nebe Doyañ Al Kurun̄ Yesuya har geb, dufaynerbe det kurun̄ gayenbe tumjañ Al Kurun̄ diliñde tikiñ miñmoj yej nurde hime. Goyen-poga al kura beleñ det kurabe Al Kurun̄ diliñde tikiñ miñyan̄ yej nurde hañ kenem yej hitte po ga det gobe tikiñ miñyan̄ hiyyen̄. ¹⁵ Niñgeb deñ beleñ binje kurun̄ gabe Al Kurun̄ diliñde igin̄ ala po yej nurde nene hinayin̄. Gega kadtin̄ kura gwahade ma nurde hiyen gore denen̄be biñde kandukñeñ nurde hiyen̄be mata gobe kadtin̄ ge aman̄eñ nurt yuneñ yuneñ mata goyen gama ma irdeb gogo tej hinayin̄. Niñgeb binje kura nenayin̄ goke teñbe kadtin̄ kura Yesu Kristu yej ge tej kamyin̄ gote dufaymiñ buluñ ma irnayin̄. ¹⁶ Irde dufaytiñde mata kurabe igin̄ yej nurde hinayin̄ gega, al kura mata gobe igin̄ moj yej nurde hike keneñbe mata go ma tej hinayin̄. ¹⁷ Al Kurun̄ beleñ alya bereya doyañ yird yird bana gon̄be bingeya feya nen nen mata gobe det kurun̄ moj geb, gago dinen̄ hime. Munañ dawet kurun̄ wor pobe Al Kurun̄ diliñde huwak heñ heñ mataya biñ kamke igin̄ heñ heñ matayabe Holi Spiritya heñ aman̄ heñ heñ mataya go goyen. ¹⁸ Fudinde, al kura mata gwaha mat Yesu Kristu niñ meten̄ tej hiyen̄be matamin̄ goke Al Kurun̄ beleñ aman̄eñ nurde hiyeñ, irde al hoyan̄ wor al gote meten̄ goke turuñ irde hinayin̄.

¹⁹ Niñgeb neñbe bininin̄ kamke heñ heñ mataya kadom tareñ gird gird mataya goke kurut wor po yej hitek. ²⁰ Munañ dula matatiñ ge tej Al Kurun̄yen meten̄ buluñ ma irde hinayin̄. Bingeber

tumjaŋ Al Kurun diliŋde wukkek geb, netek igin ala. Goyenpoga al kadniniŋ kura biŋge goyen ma nene hitiŋ neteke denenbe dufaymiŋ buluŋ heke mata buluŋde katyeŋ go gab buluŋbe gogo titek. ²¹ Niŋgeb kadtiŋ kura matatiŋ keneŋbe mata buluŋde katnak yerbe dapŋa wet ma wain wet kura goyen go ma nene hinayiŋ. Matatiŋ hoyaq kura gwaha yirtek haŋ kenem goyen wor gwaha ma teŋ hinayiŋ. Gwaha teŋ hinayiŋ gobe Al Kurun diliŋde mata igin geb, gago dineŋ hime. ²² Dufaytiŋde biŋge ma wain ma mata kura goke igin ala yeŋ nurde hinayiŋ kenem dufaytiŋ goyen deŋya Al Kurunya hitte po hiyen. Al kura mata kura igin yeŋ nurde teŋ hiyen irde goke mata buluŋ tihim yeŋ biŋde buluŋen ma nurde hiyen al gobe Al Kurun beleŋ guram irde saŋiŋ iryeŋ. ²³ Gega al kura biŋge kura Al Kurun diliŋde wukkek moŋ yeŋ nurde kama heŋ heŋ ga niyyenbe gobe yinŋen uliŋde merem yan hiyyen. Gobe dufaymiŋde mata gwahadebe igin moŋ yeŋ tareŋ wor po ma irtiŋ geb, dufay budam forok yitiŋde mat niyyen geb, gogo yinŋen uliŋde merem yan hiyyen. Niŋgeb al kura mata kura igin ma buluŋ goyen keŋkelə bebak ma teŋbe goke dufaymiŋ tareŋ ma irdeya mata goyen tiyyenbe mata buluŋ miŋyaŋ hiyyen.

15

Kadtiŋ ge nurdeya ga mata teŋ hinayiŋ

¹ Be, deŋya neŋya Al Kurun niŋ dufaynninŋ sanjiŋ irtiŋ goyen kurun hitiŋ marbe kadniniŋ dufaymiŋ tareŋ wor po ma hitiŋ gore mata kura

soj hekeb faraŋ yurde hitek. Irde nindiken aman hetek belŋeŋ po ma gama irde hitek. ² Neŋ duŋkureŋ duŋkureŋ kuruŋ gayen tumŋaŋ kadniniŋ igin heŋ heŋ ge nurdeb yen aman hetek irde tareŋ hetek mata goyen po teŋ hitek. ³ Yesu Kristu wor yiŋgeŋ amanen heŋ heŋ ge ma nurde hinhiŋ. Gwaha titjeŋbe Al Kurunyen asanđe, “Al Kuruŋ, al beleŋ nanyaŋ girde haŋ gobe ge ma girde haŋ, ne nirde haŋ,” yitiŋ hi. ⁴ Mere gobe neŋ gayen saba direŋ yen bikkeŋ wor po Al Kurunyen asanđe katiŋ. Gobe neŋ beleŋ mere go nurdeb kanduk yeneŋ mukku ma teŋ goya goya saŋiŋ po heŋ kame Al Kuruŋ beleŋ igin diryen yen goke doyaŋ heŋ hinayiŋ yen gogo katiŋ. ⁵ Niŋgeb deŋ goyen kanduk yeneŋ mukku ma teŋ goya goya saŋiŋ po heŋ huward huward tareŋ goyen duneŋ hiyen al Al Kuruŋ gore guram dirkeb dindiken uliŋ dufay uŋkureŋ po heŋ awalikde po hiwoŋ yen nurde hime. Go mata gobe Yesu Kristuyen alya bereya beleŋ titek mata yen nurde hime. ⁶ Gogab dufaytiŋa meretiŋa uŋkureŋ po yirdeb Doyaŋ Al Kurunjiniŋ Yesu Kristuyen Naniŋ, Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yaŋ irde hinayiŋ.

⁷ Niŋgeb Yesu Kristu beleŋ deŋ goyen igin dinyiŋ gwahade goyen po, Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yaŋ ird ird niŋ teŋbe dindiken uliŋ kadom igin geneŋ teŋ hinayiŋ. ⁸ Yesu Kristube Al Kuruŋ beleŋ hakot Yuda marte hakwamiŋ yago hitte biŋa tiyyiŋ goyen fudinde kawan forok yeke Yuda mar beleŋ keneŋ bebak teŋ teŋ niŋbe gogo Yuda mar gote meteŋ al heŋ megen gar katyiŋ geb, gago kadom igin nud gunen teŋ hinayiŋ dineŋ hime.

9 Be, Yesu megen gar katyinj gobe al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ beleŋ keneŋbe Al Kurunj beleŋ buniŋen yirde hiyen goke deňem turŋun yan irde hinayinj yenbe gogo megen gar katyinj. Niŋgeb goke teňbe Dewit beleŋ Al Kurunyen asaŋde tikiŋ kura gahade kayyinj:

“Niŋgeb ne gayen al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ kahal bana heŋ turunj girde heŋ.

Deňge isanj heŋ henj ge tikiŋ hewenj,” yitiŋ hi.

Tikiŋ 18:49

10 Irde kurabe:

“Al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ,

deňbe alya bereyamiŋ Yuda marya amanj henaj,” yitiŋ hi. *Saba 32:43*

11 Be, mere hoyanjbe gahade:

“Deŋ al miŋ hoyanj Yuda mar moŋbe tumŋanj Doyaŋ Al Kurunj turunj irde hinayinj.

Deŋ alya bereya megen haŋ tumŋanj turunj irde tikiŋ henayinj,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 117:1*

12 Irde Aisaia beleŋ gahade kayyinj:

“Yesiyen* miŋde niŋ al kura forok yiyyenj.

Yenj beleŋ al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ doyaŋ yireŋ yenj wayyenj.

Irkeb mel gobe yenj beleŋ waŋ iginj yird yird niŋ doyaŋ heŋ hinayinj,” yitiŋ hi. *Aisaia 11:10*

13 Be, Al Kurunjbe deŋ iginj dird dird goke doyaŋ heŋ heŋ tareŋ duntiŋ. Niŋgeb deŋ beleŋ yenj ge hekkenj nurde hike Al Kurunj beleŋ goke amanj dufay kurunj wor po dunwoŋ, irde bitiŋ

---

* **15:12:** Yesibe Israel marte doyaŋ al kurunj Dewit naniŋ.

yisikamke igin̄ hiwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irde hime. Gogab Holi Spirityen saŋiŋde Al Kuruŋ beleŋ kame igin̄ diryen̄ goke doyaŋ heŋ heŋ matatiŋ gobe tareŋ wor po hiyyen̄.

Pol beleŋ asaŋ ga kayyiŋ gote miŋ momoŋ yiryiŋ

¹⁴ Be, kadne yago, nebe fudinde wor po deŋ goyen mata igin̄ kuruŋ teŋ hanjen̄, irde Al Kuruŋyen mere nurd pasi hitiŋ haŋ, irde epte dindikeŋ uliŋ kadom saba gird teŋ hitek haŋ yeŋ nurde hime. ¹⁵ Gega asaŋ ga kaŋ henyabe saba kura goke bitiŋ bak yeŋ yeŋ ge kayhem. Irde Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ nirde igin̄ igin̄ nirde hiyen geb, merene gake deŋ beleŋ dahade nurd nun-nayin̄ yeŋ kafura ma heŋya kawan po kayhem. ¹⁶ Fudinde, Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ nirde igin̄ igin̄ niryen̄ geb, al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ hitte kun̄ meteŋ teŋ hiyen̄ yeŋ Yesu Kristuyen meteŋ al niryiŋ. Niŋgeb nebe Al Kuruŋyen mere igin̄ Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalde tukun̄be Al Kuruŋ dolon̄ ird ird mata doyaŋ al pris yara heŋ al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ goke meteŋ teŋ himyen. Gogab al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ gobe Holi Spirit beleŋ wukkek wor po yirke Al Kuruŋ galak irke aman̄ hetek det yara henayin̄.

¹⁷ Niŋgeb nebe Yesu Kristuya heŋbe Al Kuruŋ niŋ meteŋ teŋ himyen goke nigeŋ ge turŋuŋ yan̄ nurde hime. ¹⁸ Gega nebe det hoyan̄ kura goke mali mere titek ma nirde hi. Yesu Kristu beleŋ meteŋ titiŋ goke po tagalde heŋ. Nebe yeŋ beleŋ hulyaŋ nirke kun̄ al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ goyen Al Kuruŋ hitte yukumeke meremiŋ gama irde hinhan. Meteŋ go teŋ hinhemeyebe

Al Kurunyen merere saba yirde mataner mat Al Kurun yikala yirde hinhem. ¹⁹ Irde Holi Spirityen tareñde mata tiñej turjuñ yañ wor po kurayen kurayen forok yirde hinhem. Irkeb mel gobe mata goyen yenenje Al Kurun hitte wanj hinhan. Niñgeb nebe gwahade po Yesu Kristu niñ yitiñ mere igin goyen Yerusalem mat miñ urde tukun tukun Ilirikum naña bana tagalde tukun pasi himiriñ. ²⁰ Nebe naña kura Yesu Kristuyen mere momoñ ma nurde hitiñ bana goñ kuñ mere igin goyen hugiñej tagalde hitek nirde hiyen. Gogab al kura beleñ bikkeñ kuñ meteñ teñ Yesuyen alya bereya forok yirtiñde gor sopte naña tiñejde meteñ titiñ yara ma tiyeni. ²¹ Go teñ himyen gobe Al Kurunyen asañde katiñ gwahade po teñ himyen. Mere gobe gahade:

“Al kura yende mere momoñ ma nurtiñ mar beleñ kennayiñ.

Al kura yende mere ma nurtiñ mar beleñ nurde bebak tinayiñ,” yitiñ hi. *Aisaia 52:15*

Rom kuñ kuñ niñ yiriñ

²² Be, yitiñ gwahade po nebe meremiñ ma kutiñ naña bana gañ meteñ budam forok yeñ hañyen geb, gago deñ hitte kuñ kuñ niñ meteñej nirde hiyen. ²³ Gega naña gayen bana tiyuñ kura ne kuñ meteñ titek kuram moñ, irde dama budam deñ dentek wor po nirde hiyen geb, ²⁴ Spein nañare kuñ heñyabe deñ hitte forok yeñ denenj gab kweñ yeñ nurde hime. Beleñ goyan gore kuñ heñyabe deñ hitte kuñbe denya muñ kura heñ aman heñ gab dubul teñ kweñ. Irkeb ne gayen Spein nañare kuñ kuñ niñ farañ nurwoñ

yenj nurde hime. ²⁵ Munaŋ gayamuŋ gayenbe Yerusalem niŋ Al Kuruŋyen alya bereya goke teŋ meteŋ tiyen yenj gor kweŋ tihim. ²⁶ Masedonia naŋaya Akaia naŋaya bana niŋ Yesuyen alya bereya beleŋ Yerusalem niŋ Al Kuruŋyen alya bereya haŋ bana gonj det niŋ amu heŋ haŋ mar goyen faraŋ yurd yurd niŋ amanęŋ nurdeb hora yeran geb, gago hora goyen yade Yerusalem kweŋ tihim. ²⁷ Mel gobe faraŋ yurd yurd niŋ amanęŋ nuraŋ. Goyenbe fudinde gwaha yirtek po faraŋ yurde haŋ. Al Kuruŋyen gasunđe niŋ det Yuda mar beleŋ titiŋ goyen al miŋ hoyaq Yuda mar moŋ wor yenj hitte mat gab yawaramiŋ geb, goyen wolmiŋeŋ megen niŋ samuŋ beleŋ faraŋ yurtek haŋ geb, gogo faraŋ yuraŋ. ²⁸ Niŋgeb mel gore hulyaŋ niraj gayen pasi ireŋ. Irde Yerusalem mar goyen hora ga tumjaŋ teke yenenbe gor mat Spein beleŋ kweŋ. Kunj belenbe deŋ hitte forok yeweŋ. ²⁹ Ne deŋ hitte kumekeb Yesu Kristu beleŋ deňa neya tumjaŋ guram dirde sanjŋ wor po diryeŋ yenj nurde hime.

³⁰ Be, kadne yago, nebe Al Kuruŋyen meteŋ teŋ heŋya meteŋ goke Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde himyen. Niŋgeb deŋ wor neya dufay uŋkuren po irde hugiŋeŋ tareŋ po Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hitek yeŋbe gago Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristuyen tareŋ hende huwarde gusuŋaŋ dirde hime. Holi Spirityen sanjŋde ne niŋ amanęŋ nurde haŋ geb, gago gusuŋaŋ dirde hime. ³¹ Gusuŋaŋ irde heŋyabe ne gayen Yudia naŋare niŋ mar kura Yesuyen mere gama ma irde haŋ mar gore buluŋ nirtek belŋeŋmiŋ goyen Al Kuruŋ beleŋ pet teŋ

teŋ niŋ gusuŋaŋ irde hinayinj. Irde Yerusalem niŋ Al Kurunyen alya bereya faraŋ yurd yurd niŋ nurde kuj meteŋ teŋ heŋ goyen mel gore igiŋ nurnayinj yeŋ gusuŋaŋ irde hinayinj. ³² Gogab Al Kurunyen dufay kenem deŋ hitte aman dufay hende kwenj, irde denya neya tumŋaŋ sopte taren hetek. ³³ Al biŋ yisikamke igiŋ heŋ heŋ al Al Kurun beleŋ den kurun goya tumŋaŋ hinayinj. Fudinde wor po.

16

Kadom niŋ yiriŋ

¹ Be, nebe Fibi niŋ momoŋ direŋ tihim. Yeŋbe Senkria taunde niŋ Yesuyen alya bereya sios niŋ meteŋ teŋ hiyen. Yeŋbe Al Kurun diliŋde nende hayniniŋ wor po yara hitinj. ² Be, bere gayen kukeb Doyan Al Kurun niŋ teŋbe gargar irnayinj. Mata gobe Al Kurunyen alya bereya beleŋ titek mata geb, gwaha irnayinj. Irde faraŋ niŋ nurde hikeb den beleŋ faraŋ urde hinayinj. Yeŋbe al budam faraŋ yurde hiyen. Ne manaq faraŋ nurde hiyen geb, gago dineŋ hime.

³ Prisilaya Akwilaya niŋ dufay heŋ himyen goke ire uŋya goyen momoŋ yirnayinj. Ire uŋya gobe meteŋ kadne, Yesu Kristu niŋ meteŋ teŋ haryen. ⁴ Ire uŋya gobe ne faraŋ nurye yeŋbe kamde kamde niŋ ma nurde hinaryum. Ne po moŋ Yesuyen alya bereya hitinj al miŋ hoyan Yuda mar moŋ wor tumŋaŋ ire uŋyat meteŋ goke igiŋ wor po nurde hityen.

- 5** Yesu Kristuyen alya bereya sios, ire uŋya gote yare gabu irde hanjen mar goke wor dufay heŋ himyen geb, goke momoŋ yirnayin.
- Irde kadne wor po Epainetus manaj gwahade po innayin. Yeŋbe Esia naŋa* bana gon yeŋ wa Yesu nurd unyin.
- 6** Maria wor gwahade po, ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ hime goyen innayin. Yeŋbe denj ge teŋ meten tareŋ wor po teŋ hiyen.
- 7** Irde nere minde niŋ al irawa Andronikusya Yuniasya goke dufay heŋ himyen goke momoŋ yirnayin. Irem gobe neya tumŋaj koyare hinhet. Yeŋbe Yesu Kristuyen mere basaŋ mar aposel buda kura bana niŋ yeŋ nurd yunen hanjen. Yeŋ wa Yesu nurd unke gab kame ne wor Yesu nurd unmiriŋ.
- 8** Irde Ampiliatus niŋ wor dufay heŋ himyen geb, momoŋ irnayin. Yeŋbe Doyaŋ Al Kurunyen dirin yeŋ nurdeb yeŋ ge amanenj nurd unenj himyen.
- 9** Be, Urbanusbe Yesu Kristu niŋ meten teŋ hiyen. Yeŋbe meten kadrininiŋ wor po. Stakis wor gwahade po, yeŋ ge amanenj wor po nurd unenj himyen geb, ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirnayin.
- 10** Irde Ampeles wor ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ himyen goyen momoŋ irnayin. Yeŋbe

---

* **16:5:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kuruŋ goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki inen hanjen.

Yesu Kristu gama irde heṇya kanduk yeneŋ hin hin gega, bada ma hiriŋ goke Yesu beleŋ nigen al wor pobe gago yeŋ kinyinj.

Irde Aristobulusyen yare haŋ mar goke wor dufay heŋ himyen geb, goke momon yirnayinj.

¹¹ Nere miŋde niŋ al kura Herodion niŋ dufay heŋ himyen goyen momon irnayinj.

Irde Narsisusyen yare haŋ mar niŋ dufay heŋ himyen goyen momon yirnayinj. Mel gobe Doyaŋ Al Kuruŋya haŋ.

¹² Irde Trifinaya Trifosaya niŋ dufay heŋ himyen goyen momon yirnayinj. Bere irawa gobe Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ meten saŋinj wor po teŋ haryen.

Kadne wor po Persis niŋ dufay heŋ himyen goyen wor momon irnayinj. Yeŋ manan Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ meten tareŋ wor po teŋ hanjen bere kurabe gogo.

¹³ Irde Rufusya miliŋya niŋ dufay heŋ himyen goyen momon yirnayinj. Rufusbe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ basiŋa iryinj. Miliŋbe mamne yara hitinj.

¹⁴ Irde Asinkirusya Flegonya Hermesya Patorobasya Hermasyabe kadom weŋ mel goya haŋ mar tumŋaŋ goke dufay heŋ himyen goyen momon yirnayinj.

¹⁵ Irde Filologus, Yulia, Nereus, irde Nereus haymiŋya, Olimpas, irde Al Kuruŋyen alya bereya mel goya haŋ mar goyen tumŋaŋ ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ himyen goyen momon yirnayinj.

16 Deňbe kadom pere gird teň hinayinj. Mata gobe Al Kurunj diliňde wukkek dinyenj. Gar niň Yesu Kristuyen alya bereya belen tumňaň deň ge dufay heň haň goyen momoň yirayinj ninaň geb, gago momoň dirde hime.

Saba funaň

17 Be, kadne yago, dufaytiň buluň irde deň bana bipti forok irtek al niň keňkela heň ga hinayinj. Irde al kura saba hoyanç dirde deň saba nuramň goyen gama ird ird belenj pet teň duntek al goke wor keňkela heň ga hinayinj. Al gwahade gobe yilwa po yirde hinayinj. **18** Go mar gobe Doyanç Al Kurunjininiň Yesu Kristu niň ma metenj teň haň. Yingenj ge po nurde mata gogo teň hanjen geb, gago dineň hime. Go mar gobe al kura mel gote mere goyen buluň yen bebak titek moň mar goyen hapek yanç nurde fudinde yetek mat po usi mere yirde haň.

19 Be, deň belenj Al Kurunyen mere gama irde haň gote mere momontiňbe al tumňaň nurd pasi heň haň geb goke amanenj wor po nurde hime. Goyenpoga deň goyen mata iginj teň heňja keňkela dufay heň ga teň hinayinj. Irde mata buluňbe mata buluň teň teň dufay minmoň wor po hinayinj yen gago mere tareň po dirde hime.

20 Be, al biň yisikamde hiyen al Al Kurunj belenj heň ga moň Satan gote saňıň teň siňa irke deň belenj ufurka tinayinj.

Doyanç Al Kurunjininiň Yesu Kristu belenj deň goyen buniňeň dirde iginj iginj dirde hiwoň yen gusuňaň irde hime.

21 Be, meteŋ kadne Timoti beleŋ deŋ ge dufay heŋ hiyen goyen momoŋ yirayiŋ ninkeb gago momoŋ dirde hime. Nere miŋde niŋ al Lusius, Yesonyabe Sosipaterya wor gwahade po.

22 (Be, nebe Tertius. Pol beleŋ ninke asan gago kaŋ hime. Niŋgeb ne wor Doyan Al Kurun niŋ teŋ deŋ ge dufay heŋ hime gake bebak dirde hime.)

23-24 Be, Gaius beleŋ deŋ ge dufay heŋ hi goke bebak dirde hime. Yeŋ beleŋ ne Pol gayen gargar nirde hiyen. Irde Yesu Kristuyen alya bereya sios gar niŋ wor yeŋ beleŋ faraŋ yurde hiyen.

Be, taun gate gabmanyen hora doyan ird ird marte doyan al Erastusya kadniniŋ Kwartusya wor deŋ ge dufay heŋ haryen goke momoŋ dirde hime.

25 Be, deŋ hitte kuŋ Yesu niŋ yitiŋ mere igin goyen tagalde kuŋ himekeya deŋ goyen igin tareŋ dirtek albe Al Kurun gog po. Niŋgeb Al Kurun goyen deŋem turŋuŋ yaŋ irtek. Mere igin gobe damam damam banare hinhin geb, al beleŋ epte ma bebak titek hinhin.

26 Gega Al Kurun gwahader hitiŋ gore mere basaŋ marmiŋ yinke asanđe kayamiŋ goyen gayenterbe miŋ kawan forok yitiŋ haŋ. Irkeb al miŋ kurayen kurayen tumŋaŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde meremiŋ gama irde haŋ. **27** Niŋgeb Al Kurun, yeŋ po ga dufaymiŋ wukkek goyen Yesu Kristu faraŋ durkeb hugiŋeŋ deŋem turŋuŋ yaŋ irde hitek! Fudinde wor po.

**Al Kurunyen Mere Igin
The New Testament in the Gwahatike Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tok ples Gwahatike long
Nuigini**

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gwahatike

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

    You include the above copyright and source information.

    You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

dbba218f-41f3-5f08-b0b6-2a7c919093ab